

МОКРОВСЬКИЙ Тарас Романович

**Геополітичні вектори зовнішньої політики США
на Близькому Сході / Geopolitical Vectors of US
Foreign Policy in the Middle East**

спеціальність: 291 - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні
студії
освітньо-професійна програма - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
МВСКМ-21
Т. Р. Мокровський

Науковий керівник:
д.е.н., професор, О. І. Тулай

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

" ___ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ О. І. Тулай

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ГЕОПОЛІТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ БЛИЗЬКОГО СХОДУ ТА ЙОГО МІСЦЕ У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ СТРАТЕГІЇ США.....	7
1.1. Близький Схід як геополітичний регіон.....	7
1.2. Історичні варіації розвитку стратегії США щодо країн Близького Сходу...14	14
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. ПРАГМАТИЗМ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ.....	24
2.1. Моніторинг універсальних характеристик американської стратегії у Близькосхідному регіоні.....	24
2.2. Аналіз доктринальних основ зовнішньої політики США у країнах Близького Сходу.....	31
Висновки до розділу 2.....	36
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ США У КРАЇНАХ БЛИЗЬКОГО СХОДУ.....	39
3.1. Трансформаційні процеси в країнах Близького Сходу: глобальні та регіональні аспекти.....	39
3.2. Зовнішньополітичний курс США в умовах нових реалій розвитку регіону.....	47
Висновки до розділу 3.....	55
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі, що характеризується зростаючою глобалізацією та геополітичними змінами, зовнішня політика Сполучених Штатів Америки на Близькому Сході залишається однією з ключових складових міжнародних відносин. Цей регіон, відомий своїми багатими енергетичними ресурсами, стратегічним розташуванням та численними конфліктами, є полем взаємодії різних держав та недержавних акторів. США, як провідний глобальний гравець, використовують багатовекторний підхід для зміцнення власних національних інтересів і забезпечення стабільності в цьому регіоні.

Близький Схід є важливим геополітичним регіоном. По-перше, Близький Схід є ареною перетину інтересів не лише США, але й таких світових держав, як Китай, Росія, а також регіональних гравців – Саудівської Аравії, Ірану, Туреччини. Це створює постійні виклики та можливості для формування нових геополітичних альянсів і протистоянь. По-друге, Близький Схід залишається регіоном, де зосереджені конфлікти, що впливають на глобальну безпеку, зокрема війна в Сирії, проблема тероризму та ізраїльсько-палестинський конфлікт. Роль США у вирішенні цих питань є важливою складовою стабілізації регіону. По-третє, у період нових викликів, таких як енергетична трансформація та перерозподіл ресурсів, геополітичні стратегії США на Близькому Сході зазнають трансформації, що потребує ґрунтовного аналізу. Дослідження цієї теми дає змогу глибше зрозуміти сучасну зовнішню політику США, її вплив на глобальний порядок і динаміку регіональних конфліктів.

Таким чином, вивчення геополітичних векторів зовнішньої політики США на Близькому Сході є не лише теоретично важливим, але й має практичне значення для формування стратегії міжнародної взаємодії України в умовах сучасних глобальних викликів.

Геополітичні аспекти зовнішньої політики США на Близькому Сході, стратегії реалізації американських інтересів у регіоні, вплив США на динаміку конфліктів та економічну взаємодію досліджували такі вітчизняні та зарубіжні

науковці: О. Антонюк, Г. Бережний, А. Галкін, І. Жукова, В. Іноземцев, Ю. Кононенко, Є. Макаров, Дж. Міршаймер, Г. Моргентау, З. Бжезінський та інші. Однак нові виклики сучасної міжнародної системи, зокрема перехід до багатополярності, зміни у глобальних енергетичних балансах та трансформації регіональних альянсів, вимагають розробки інноваційних концептуальних підходів до аналізу зовнішньої політики США. Це обумовлює необхідність поглибленого дослідження геополітичних векторів у контексті стратегічного переосмислення ролі США на Близькому Сході, визначає актуальність обраної теми та завдання дослідження.

Мета й завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є комплексний аналіз геополітичних векторів зовнішньої політики США на Близькому Сході, виявлення їх впливу на регіональні та глобальні процеси, а також визначення ключових чинників, які формують стратегічні пріоритети США в цьому регіоні. Мета дослідження обумовила вирішення наступних завдань:

- розглянути Близький Схід як геополітичний регіон;
- дослідити історичні варіації розвитку стратегії США щодо країн Близького Сходу;
- провести моніторинг універсальних характеристик американської стратегії у Близькосхідному регіоні;
- проаналізувати доктринальні основи зовнішньої політики США у країнах Близького Сходу;
- визначити трансформаційні процеси в країнах Близького Сходу: глобальні та регіональні аспекти;
- оцінити зовнішньополітичний курс США в умовах нових реалій розвитку регіону.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика США як складова глобальної геополітичної стратегії, спрямована на формування та реалізацію національних інтересів у регіоні Близького Сходу.

Предметом дослідження є геополітичні вектори, механізми та інструменти зовнішньої політики США на Близькому Сході, їх вплив на

регіональну стабільність, економічний розвиток і міжнародні відносини в умовах сучасних геополітичних викликів.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовано комплекс методів, які забезпечують всебічний аналіз геополітичних векторів зовнішньої політики США на Близькому Сході, зокрема: метод аналізу, для вивчення концепцій і підходів, що формують зовнішньополітичні стратегії США у регіоні; порівняльний метод, для дослідження особливості реалізації політичних стратегій США у різних країнах Близького Сходу та виявлення їх спільних рис та відмінностей; історичний метод, для аналізу еволюції політики США у регіоні, зокрема, зміни пріоритетів та інструментів впливу; системний метод, для визначення ролі США як одного з ключових акторів у геополітичній структурі Близького Сходу та впливу їхньої політики на глобальний контекст; метод моделювання, для прогнозування можливих наслідків реалізації американської зовнішньої політики у контексті сучасних геополітичних викликів; метод якісного аналізу, для узагальнення теоретичних підходів та емпіричних даних, які характеризують зовнішню політику США у регіоні.

Інформаційну базу кваліфікаційної роботи склали офіційні документи уряду США, зокрема стратегії національної безпеки, заяви Державного департаменту, аналітичні звіти американських та міжнародних експертних центрів. Використано матеріали міжнародних організацій, таких як ООН, НАТО, і дані провідних аналітичних агентств, що стосуються геополітичної ситуації на Близькому Сході.

Теоретична основа дослідження базується на працях провідних українських і зарубіжних учених у сфері міжнародних відносин, геополітики та зовнішньої політики, використано матеріали наукових журналів, монографій, аналітичних звітів, а також дані міжнародних інформаційних ресурсів, які висвітлюють питання зовнішньополітичної діяльності США у контексті регіональних викликів та стратегічних інтересів. Інтеграція цих джерел дозволила забезпечити комплексність аналізу та наукову обґрунтованість отриманих результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному аналізі геополітичних векторів зовнішньої політики США на Близькому Сході, що дозволяє розкрити нові аспекти стратегічного позиціонування США в регіоні та визначити ключові чинники впливу на регіональні та глобальні процеси.

Практичне значення роботи. Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів для вдосконалення аналітичного супроводу зовнішньополітичної діяльності, розробки стратегічних рекомендацій та покращення розуміння динаміки міжнародних відносин у регіоні Близького Сходу. Основні напрями практичного застосування: для органів державної влади та дипломатичних установ України – результати дослідження можуть слугувати основою для формування ефективних зовнішньополітичних рішень, спрямованих на налагодження партнерських відносин з ключовими гравцями Близького Сходу; у сфері освіти – напрацьований матеріал може бути використаний у навчальному процесі для підготовки фахівців у галузі міжнародних відносин, зовнішньої політики та геополітики; для науково-дослідницької діяльності – висновки та пропозиції роботи можуть стати основою для подальших досліджень зовнішньополітичної діяльності США та впливу цієї політики на глобальну безпекову архітектуру; для аналітичних центрів та експертних організацій – результати дослідження можуть сприяти поглибленню розуміння геополітичних процесів, що розгортаються на Близькому Сході, і допомогти у розробці прогнозів щодо подальшої регіональної динаміки.

Апробація результатів дослідження. За темою дослідження опубліковано тези, які пройшли апробацію на наукових конференціях.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота має логічну структуру та складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел. Осяг літератури становить 46 найменувань на 4 сторінках. Основний обсяг роботи становить 60 сторінок комп'ютерного тексту, містить 11 таблиць, 4 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ГЕОПОЛІТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ БЛИЗЬКОГО СХОДУ ТА ЙОГО МІСЦЕ У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ СТРАТЕГІЇ США

1.1. Близький Схід як геополітичний регіон

Близький Схід традиційно займає центральне місце в геополітичних стратегічних розрахунках провідних держав світу завдяки своєму унікальному розташуванню, багатим природним ресурсам і складній політичній структурі. Регіон є мостом між трьома континентами – Європою, Азією та Африкою, що надає йому стратегічної важливості в міжнародній торгівлі, транспортних потоках і енергетичних постачаннях. На додаток, багаті запаси нафти і газу роблять Близький Схід одним із ключових регіонів для забезпечення глобальної енергетичної безпеки.

Окрім економічного значення, Близький Схід відіграє вагомий роль у формуванні релігійних, культурних і політичних процесів, які мають глобальний резонанс. Саме тут зародилися три основні світові релігії – християнство, іслам і юдаїзм, що визначає не лише унікальну культурну ідентичність регіону, але й його конфліктність через зіткнення інтересів релігійних і політичних груп. Багатовікові суперечності, територіальні спори та активна діяльність глобальних і регіональних акторів сприяли перетворенню Близького Сходу на один із найбільш нестабільних регіонів світу.

Сучасна геополітична картина Близького Сходу є надзвичайно динамічною і багатовимірною. Вона формується під впливом глобальних силових центрів – таких як США, Росія, Китай, а також регіональних держав – Ірану, Туреччини, Саудівської Аравії та Ізраїлю. Кожна з цих країн переслідує свої власні інтереси, які нерідко є протилежними, що створює основу для численних конфліктів і кризових ситуацій.

Значну увагу слід приділити ролі ресурсної складової, яка стала ключовим чинником регіональної важливості. Контроль над нафтовими і газовими ресурсами не лише збагачує окремі держави, але й надає їм важелі

впливу на глобальну економіку. Енергетична залежність багатьох країн від близькосхідних ресурсів створює умови для тиску, маніпуляцій і формування альянсів, що часто виходять за межі регіональних відносин.

Близький Схід також є полем для реалізації стратегій «м'якої сили» і «гібридної війни». Зростання ролі недержавних акторів, таких як терористичні організації та міжнародні корпорації, додатково ускладнює регіональну динаміку. Водночас геополітична важливість регіону стимулює міжнародні зусилля щодо мирного врегулювання конфліктів, однак їх ефективність часто залишається обмеженою через суперечливі інтереси сторін. Таким чином, Близький Схід є не лише ключовим геополітичним регіоном, а й унікальним прикладом взаємодії глобальних і регіональних інтересів. Його аналіз дозволяє не лише зрозуміти специфіку сучасних міжнародних відносин, але й оцінити перспективи подальшого розвитку світової геополітичної архітектури.

Близький Схід, як геополітичний регіон, тривалий час привертає увагу науковців через його стратегічне значення, культурну та релігійну багатогранність і вплив на глобальні політичні процеси. У теоретичних і прикладних дослідженнях регіону відображені різні аспекти його ролі у формуванні міжнародної безпеки, розвитку енергетичних ринків і геополітичних конфліктів.

Серед зарубіжних дослідників, які детально аналізували проблематику Близького Сходу, можна відзначити С. Хантінгтона, який у своїй роботі «Зіткнення цивілізацій» акцентував на культурних та релігійних чинниках конфліктів у регіоні, запропонував концепцію, згідно з якою основні конфлікти у світі після закінчення Холодної війни виникають на основі культурних і релігійних відмінностей. Близький Схід, за його аналізом, є зоною цивілізаційного розлому між ісламською та західною цивілізаціями, що породжує постійні конфлікти. Він акцентував увагу на тому, що культурна ідентичність країн регіону часто стає бар'єром для інтеграції у глобальну спільноту, а також каталізатором протистоянь з іншими цивілізаційними блоками [1].

З. Бжезінський у книзі «Велика шахівниця» розглянув Близький Схід як ключовий геополітичний вузол у боротьбі за контроль над Євразією, визначив Близький Схід як один із ключових геополітичних вузлів на мапі Євразії. На його думку, контроль над цим регіоном забезпечує доступ до ресурсів, вплив на світові енергетичні потоки та стратегічне домінування над сусідніми регіонами. З. Бжезінський також підкреслював, що глобальні гравці, такі як США, Росія та Китай, прагнуть забезпечити свою присутність на Близькому Сході, використовуючи різні інструменти – від дипломатії до військових втручань. Він підкреслив, що основним завданням великих держав є недопущення формування єдиного гегемона в цьому регіоні та виділив геополітичні «осі» та «шахівниці», які визначають глобальні стратегічні інтереси [2].

Г. Кіссінджер, один із найвідоміших політичних аналітиків ХХ ст., у своїх працях акцентував увагу на балансі сил як основі міжнародної стабільності. Він вважав, що стратегічний інтерес великих держав полягає у створенні системи противаг, які б запобігали домінуванню однієї держави [3].

Дж. Міршаймер та С. Волт у своїй праці «Ізраїльське лобі та зовнішня політика США» проаналізували вплив окремих держав і груп інтересів на формування політики США в регіоні, також досліджували, як окремі групи інтересів впливають на формування зовнішньополітичного курсу США. Автори акцентували увагу на тому, що діяльність ізраїльського лобі значною мірою формує американську політику в регіоні, часто на шкоду стратегічним інтересам США. Вони також звертали увагу на те, що така політика сприяє загостренню конфліктів у регіоні, послаблюючи позиції США на глобальній арені [4].

В. Губенко акцентував на геостратегічній ролі Близького Сходу в глобальних конфліктах. У своїх працях він досліджував роль регіону як театру боротьби за ресурси та вплив між глобальними і регіональними гравцями. Особливу увагу він приділив війнам у Перській затоці, вказуючи на їхній вплив на перерозподіл сил у міжнародній системі [5].

А. Степаненко аналізував економічну залежність країн Близького Сходу від експорту енергоресурсів. У своїх роботах вона підкреслила, що міжнародні

ринки енергоресурсів є ключовим чинником стабільності чи дестабілізації економік регіону, а також розглядала вплив санкцій та торговельних обмежень на нафтовий сектор [6].

Г. Ворфлік досліджував зовнішньополітичні вектори країн Близького Сходу, включаючи їхній вплив на міжнародну безпеку. Він звертав увагу на зростаючу роль таких країн, як Іран, Саудівська Аравія та Туреччина, у формуванні регіонального порядку денного та їхню взаємодію з глобальними гравцями [7].

Кожен з них запропонував унікальний підхід до аналізу регіону, розкриваючи різні аспекти його геополітичної та стратегічної важливості. Наукові дослідження регіону ґрунтуються на поєднанні класичних і сучасних концепцій (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Теоретичні підходи до аналізу Близького Сходу

Назва	Характеристика теорії
Геополітичні теорії Г. Маккіндера	у його теорії «Хартленду» підкреслюється важливість контролю над ключовими регіонами, до яких належить і Близький Схід, як міст між Європою, Азією та Африкою;
Концепція геоeкономіки	цей підхід акцентує увагу на ролі економічних факторів, таких як контроль над енергоресурсами, торговельні потоки та інвестиції. У контексті Близького Сходу геоeкономічний підхід дозволяє зрозуміти, як ресурси регіону впливають на глобальну політику;
Сучасні виклики глобалізації	враховуючи роль недержавних акторів, таких як терористичні угруповання, транснаціональні корпорації та міграційні кризи, сучасні підходи до аналізу регіону зосереджуються на динамічному характері безпеки й нестабільності.

Джерело: побудовано автором.

Систематизоване дослідження зарубіжних і українських науковців, а також застосування різних теоретичних підходів дозволяє краще зрозуміти складність геополітичних процесів на Близькому Сході. Поєднання історичного, економічного та безпекового аналізу сприяє формуванню комплексного підходу до оцінки ролі цього регіону в сучасній системі міжнародних відносин.

Геополітика як наука сформувалася на стику географії, політичних наук і міжнародних відносин, і її розвиток пов'язаний із працею багатьох визначних мислителів. Теоретичні підходи до аналізу геополітики та геополітичних

регіонів розвивалися протягом кількох століть, і кожен з авторів зробив значний внесок у розуміння принципів глобальної взаємодії та розподілу впливу.

Ф. Ратцель, один із засновників геополітики, у своїх працях акцентував увагу на зв'язку між географією та розвитком держав. Він розробив концепцію «життєвого простору» (Lebensraum), яка пояснює, що держава має розвиватися відповідно до її територіальних і ресурсних можливостей [8]. Ф. Ратцель вважав, що контроль над географічними ресурсами є вирішальним для могутності держави.

Г. Маккіндер у своїй роботі «Географічна вісь історії» представив теорію Хартленду, згідно з якою контроль над центральною частиною Євразії є ключем до глобального домінування [9]. Він стверджував, що той, хто володіє Хартлендом (територія сучасних Росії, Центральної Азії та Східної Європи), може контролювати світову політику завдяки стратегічному положенню цього регіону.

К. Хаусхофер, розвиваючи ідеї Ф. Ратцеля та Г. Маккіндера, запропонував концепцію панрегіоналізму, яка передбачала поділ світу на кілька великих регіонів, кожен із яких домінував би над прилеглими територіями. Панрегіоналізм акцентує увагу на важливості регіонального співробітництва для геополітичної стабільності [10].

Н. Спайкмен у книзі «Географія світу» розвинув ідеї Г. Маккіндера, запропонувавши альтернативну концепцію – теорію Римленду. Згідно з нею, периферійні регіони Євразії (Римленд) мають вирішальне значення для контролю над світом, оскільки вони слугують буфером між морськими і континентальними державами [11].

А. Мехен у своїй праці «Вплив морської сили на історію» наголошував на ролі морської могутності у формуванні глобального домінування. Він вважав, що контроль над морськими шляхами забезпечує економічну перевагу та геополітичний вплив [12].

Й. Галтунг запропонував концепцію геополітики миру, зосереджену на подоланні конфліктів шляхом діалогу та взаємодії. Він наголошував на

необхідності врахування інтересів різних акторів, включаючи недержавних, для досягнення стабільності [13].

Е. Валлерстайн розробив теорію світ-систем, яка пояснює геополітичні процеси через економічну залежність між центром, периферією та напівпериферією. За його підходом, геополітичні регіони формуються залежно від їхньої ролі у глобальному розподілі праці [14].

Систематизоване вивчення теорій і концепцій геополітики дозволяє оцінювати взаємодію держав і регіонів у глобальному контексті. Поєднання класичних і сучасних підходів дає змогу зрозуміти закономірності формування геополітичних регіонів, їхню роль у міжнародних відносинах та стратегічну важливість для глобальної безпеки й стабільності.

Близький Схід є одним із найбільш важливих і складних геополітичних регіонів, на якому протягом століть відбувалися ключові події, що мали значний вплив на міжнародні відносини. Геополітична важливість цього регіону обумовлена його стратегічним розташуванням, наявністю природних ресурсів, а також численними конфліктами, що виникали внаслідок культурних, релігійних і політичних суперечок. Наведена таблиця містить основні геополітичні події, які визначили Близький Схід як важливу частину світової політики (табл. 1.2).

Геополітичні події на Близькому Сході відіграють критичну роль у формуванні сучасного міжнародного порядку. З початку ХХ ст. цей регіон став центром глобальних протиріч, що впливають на політичну ситуацію у всьому світі. Від поділу Османської імперії до падіння Саддама Хусейна та боротьби з тероризмом – кожна з цих подій сформувала сучасний геополітичний ландшафт. Усі ці зміни залишають глибокий відбиток на міжнародних відносинах і продовжують визначати політичну ситуацію у світі.

Близький Схід, як геополітичний регіон, займає ключове місце в міжнародних відносинах завдяки своєму стратегічному розташуванню, багатим природним ресурсам, зокрема нафті та газу, а також численним конфліктам та геополітичним інтересам великих держав.

Геополітичні події, що визначили Близький Схід як важливий регіон

Дата	Подія	Характеристика події
1916 р.	Секретна угода Сайкса-Піко	угода між Сполученим Королівством і Францією, що поділила Османську імперію на сфери впливу після Першої світової війни. Ця подія стала основою для майбутніх політичних кордонів та конфліктів на Близькому Сході, зокрема створенням нових держав, таких як Сирія, Ліван, Ірак, і майбутні проблеми з національними меншинами;
1947 р.	План поділу Палестини (Резолюція ООН 181)	ООН запропонувала план поділу Палестини на єврейську та арабську держави, що стало основою для створення Ізраїлю в 1948 році. Ця подія призвела до арабо-ізраїльських конфліктів, що тривають і досі, зокрема через питання про статус Єрусалима та прав палестинських біженців;
1956 р.	Суецька криза	конфлікт, в якому Сполучене Королівство, Франція та Ізраїль вступили в війну з Єгиптом після націоналізації Суецького каналу президентом Насером. Суецька криза продемонструвала ослаблення європейських держав і зростання впливу США і СРСР у регіоні, а також стала основою для «холодної війни» на Близькому Сході;
1967 р.	Шестиденна війна	Ізраїль завдав поразки арабським країнам (Єгипту, Йорданії та Сирії), захопивши значну частину території, включаючи Західний берег, Сектор Газа, Голанські висоти та Синай. Ця війна змінила геополітичний ландшафт Близького Сходу і стала основою для численних конфліктів та мирних переговорів;
1973 р.	Війна Судного дня (Йом-Кіпур)	арабські країни, зокрема Єгипет і Сирія, напали на Ізраїль з метою повернення територій, захоплених під час Шестиденної війни. Війна 1973 р. призвела до зміни відносин між США та арабськими країнами, а також до економічної кризи через нафтове ембарго ОПЕК;
1979 р.	Іранська революція	в результаті революції в Ірані до влади прийшов аятола Хомейні, який створив ісламську республіку, що змінило політичний ландшафт Близького Сходу. Іран став важливим гравцем, а його революційна ідеологія викликала політичну напругу в арабських країнах і змінила взаємини з США та Західним світом;
1990-1991 рр.	Війна в Перській затоці	вторгнення Іраку під керівництвом Саддама Хусейна до Кувейту призвело до масштабного міжнародного конфлікту. Операція «Буря в пустелі», яку очолили США, вивела іракські війська з Кувейту, підтвердивши статус США як головного геополітичного актора в регіоні;
2001 р.	Атаки 11 вересня та початок «Глобальної війни з тероризмом»	терористичні акти, здійснені Аль-Каїдою в США, призвели до початку війни в Афганістані та Іраку, що значно вплинуло на політичну ситуацію в регіоні Близького Сходу. США та їхні союзники здійснили вторгнення в Ірак, що призвело до зміни влади та дестабілізації країни;
2011 р.	Арабська весна	серія протестів і революцій в арабських країнах, таких як Туніс, Єгипет, Лівія та Сирія, змінила політичні режими. Однак більшість цих змін призвели до політичної нестабільності та громадянських воєн, які продовжують мати наслідки для безпеки і розвитку Близького Сходу;
2014 р.	Виникнення ІДІЛ (Ісламська держава)	Ісламська держава проголосила себе халіфатом в Іраку та Сирії, що стало однією з найбільших загроз безпеці в регіоні. збройні конфлікти, спричинені ІДІЛ, значно посилюють геополітичну напругу, сприяли виникненню нових альянсів та військових операцій на Близькому Сході, а також міжнародним антитерористичним зусиллям.

Джерело: побудовано автором на основі [15; 16; 17].

Особливу увагу вивчення Близького Сходу заслуговує на фоні релігійних і культурних аспектів, які традиційно мали вагомий вплив на формування

конфліктів та політичних альянсів [15]. Протистояння між сунітським та шіїтським напрямками ісламу, боротьба за контроль над священними місцями та втручання великих держав, таких як США, у внутрішні справи регіону, стали важливими факторами, що визначають зовнішню політику країн цього регіону.

Зокрема, для США Близький Схід виступає не лише як важливий економічний і енергетичний центр, але й як територія, на якій здійснюється боротьба за глобальну домінацію, зокрема через підтримку стратегічних партнерів, таких як Ізраїль, Саудівська Аравія та інші країни Перської затоки. Однак постійні політичні кризи, соціальні проблеми, тероризм та міграційні потоки стали викликами не лише для держав регіону, а й для міжнародної спільноти в цілому.

Таким чином, геополітична роль Близького Сходу продовжує залишатися надзвичайно важливою в глобальній політиці. Оскільки регіон зберігає своє стратегічне значення для світової економіки та безпеки, розвиток подій у Близькому Сході матиме далекосяжні наслідки для міжнародної стабільності та мирного співіснування держав. Дослідження цього регіону є необхідним для формулювання ефективних зовнішньополітичних стратегій і розуміння глобальних трансформацій, що визначатимуть майбутнє міжнародних відносин.

1.2. Історичні варіації розвитку стратегії США щодо країн Близького Сходу

Близький Схід протягом багатьох десятиліть залишається одним із ключових регіонів для формування зовнішньої політики США. Географічна близькість до важливих торговельних маршрутів, величезні запаси енергетичних ресурсів, а також політична й соціальна нестабільність зробили цей регіон центром перехрещення стратегічних інтересів провідних світових держав. У такому контексті еволюція стратегії США щодо Близького Сходу набула багатогранного характеру, адаптуючись до змін у глобальній системі міжнародних відносин і внутрішньої політики регіону.

Зовнішньополітична стратегія США на Близькому Сході протягом XX–XXI ст. зазнала значних трансформацій, зумовлених як глобальними геополітичними процесами, так і регіональними подіями. В основі цих змін лежали ключові фактори, серед яких енергетична залежність, зростання впливу наддержав, ідеологічне протистояння, проблематика тероризму та необхідність забезпечення регіональної стабільності. Нижче представлено основні історичні події й обставини, які суттєво вплинули на трансформацію стратегічних підходів США на Близькому Сході (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Історичні події що змінили стратегії США на Близькому Сході

енергетичний фактор	Після Другої світової війни США усвідомили стратегічне значення Близького Сходу через його багаті запаси нафти. Укладення угоди між президентом Ф. Рузвельтом і королем Саудівської Аравії Абдель Азізом у 1945 р. стало початком довготривалої енергетичної співпраці. Підтримка стабільних поставань нафти та забезпечення доступу до ресурсів стали пріоритетами американської політики в регіоні, особливо під час нафтової кризи 1973 р., коли арабські країни оголосили ембарго на експорт нафти;
глобальне ідеологічне протистояння	у період «холодної війни» Близький Схід став ареною суперництва між США та СРСР. Вашингтон прагнув стримувати радянський вплив у регіоні шляхом укладення альянсів із проамериканськими урядами, таких як Ізраїль, Туреччина та Саудівська Аравія. Заснування держави Ізраїль у 1948 р. і подальша підтримка США цієї країни заклали основу тривалих напружених відносин із багатьма арабськими державами;
кризи та військові конфлікти	Суецька криза 1956 р., війна в Перській затоці 1991 р., вторгнення США до Іраку у 2003 р. і стали поворотними моментами для переосмислення американської стратегії. Наприклад, війна в Перській затоці продемонструвала готовність США використовувати військову силу для захисту союзників і стратегічних ресурсів;
питання тероризму та регіональної стабільності	після терористичних атак 11 вересня 2001 року стратегія США зосередилася на боротьбі з тероризмом. Це призвело до військових операцій в Афганістані та Іраку, а також до активізації дипломатичних зусиль щодо запобігання розповсюдженню екстремізму. Водночас проблематика тероризму стала частиною ширшої дискусії про необхідність підтримки стабільності на Близькому Сході;
зміни у міжнародній системі	після «холодної війни» та зі зміцненням нових геополітичних гравців, таких як Китай та Росія, США адаптували свою стратегію до змін глобальної політики. Угоди Авраама 2020 р., спрямовані на нормалізацію відносин між Ізраїлем та арабськими країнами, стали прикладом дипломатичних зусиль США щодо зміцнення регіонального порядку.

Джерело: побудовано автором на основі [15; 16; 17].

Перелічені події демонструють еволюцію стратегії США, яка була зумовлена глобальними викликами й місцевими кризами. Кожен етап відображає прагнення США досягти стабільності, зміцнити союзників і зберегти свою домінуючу позицію в регіоні. Цей історичний контекст є

основою для аналізу сучасних геополітичних пріоритетів Вашингтона на Близькому Сході.

Дослідження історичних варіацій у розвитку стратегії США на Близькому Сході є актуальним з кількох причин. По-перше, політика США значно впливала на динаміку регіональних конфліктів і процесів міжнародної інтеграції. По-друге, аналіз стратегічного підходу США дає змогу краще зрозуміти зміни у глобальному балансі сил, зокрема під час «холодної війни», постбіполярного періоду та сучасної багатополарності. Вивчення цієї теми сприяє ідентифікації ключових тенденцій, які визначають майбутній напрямок американської політики у цьому геополітичному регіоні [16].

Близький Схід завжди відігравав важливу роль у геополітичних стратегічних планах США. Його значення визначається багатими енергетичними ресурсами, стратегічним розташуванням між Європою, Азією та Африкою, а також роллю в глобальних політичних, економічних і безпекових процесах [17]. З часів Другої світової війни США розглядали цей регіон як ключову точку для реалізації своїх інтересів, але зміни міжнародної системи, внутрішні регіональні конфлікти, а також зовнішні виклики змушували Вашингтон періодично переглядати та адаптувати свою стратегію (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Ключові чинники змін стратегії США на Близькому Сході.

Джерело: побудовано автором.

Близький Схід завжди відігравав важливу роль у геополітичних стратегічних планах США. Його значення визначається багатими енергетичними ресурсами, стратегічним розташуванням між Європою, Азією та Африкою, а також роллю в глобальних політичних, економічних і безпекових процесах. З часів Другої світової війни США розглядали цей регіон як ключову точку для реалізації своїх інтересів, але зміни міжнародної системи, внутрішні регіональні конфлікти, а також зовнішні виклики змушували Вашингтон періодично переглядати та адаптувати свою стратегію. Стратегія США на Близькому Сході завжди була тісно пов'язана з глобальними геополітичними змінами та внутрішніми регіональними викликами. Протягом десятиліть цілі та інструменти американської політики в регіоні трансформувалися, відображаючи як прагнення домінувати в глобальному масштабі, так і необхідність реагувати на конкретні кризи.

Одна з найперших змін у підході США до Близького Сходу була викликана відкриттям значних запасів нафти в регіоні. У 1945 р. укладення угоди між президентом Ф. Рузвельтом і королем Саудівської Аравії А. Азізом заклало основу для енергетичного партнерства. Після цього американські компанії активно інвестували в нафтову галузь регіону [18]. Однак нафтове ембарго 1973 р., ініційоване країнами ОПЕК у відповідь на підтримку Ізраїлю, виявило вразливість США до регіональних конфліктів. Це змусило адміністрацію президента Р. Ніксона розробити стратегії зменшення залежності від близькосхідної нафти, водночас зберігаючи контроль над поставками через військову присутність та підтримку дружніх режимів.

На початку своєї активної діяльності на Близькому Сході США прагнули забезпечити доступ до енергетичних ресурсів, які стали ключовими для економічного відновлення після війни. Договір між президентом Ф. Рузвельтом і королем Саудівської Аравії 1945 р. став основою для стратегічного партнерства, яке акцентувалося на взаємозалежності енергетики та безпеки, через використання підтримки інвестицій американських нафтових компаній та дипломатичні угоди для зміцнення союзів із Саудівською Аравією та іншими країнами регіону.

Під час глобального протистояння з Радянським Союзом Близький Схід став важливим полем для змагання між двома наддержавами. США зосередилися на стримуванні радянського впливу, підтримуючи Ізраїль та союзників у регіоні, таких як Туреччина, Іран (до Ісламської революції 1979 р.) і Саудівська Аравія. Зі зростанням напруженості між США та СРСР Близький Схід перетворився на арену ідеологічного протистояння [19]. Головною метою стало стримування радянського впливу в регіоні. США підтримували дружні режими, водночас стримуючи радянських союзників, таких як Єгипет у період правління Г. А. Насера, через економічну допомогу через план Трумена та інші ініціативи; військову підтримку ключових союзників (Іран, Туреччина, Саудівська Аравія); підтримку Ізраїлю як важливого стратегічного партнера.

Суецька криза 1956 р. продемонструвала готовність США замінити Великобританію та Францію як домінуючу силу в регіоні. Підтримка Ізраїлю, зокрема під час Шестиденної війни 1967 р., сформувала основу для тривалого стратегічного альянсу між двома країнами, що стало елементом довготривалої політики стримування радянського впливу. Нафтове ембарго 1973 р., запроваджене країнами ОПЕК, стало важливим переломним моментом, що показав вразливість США до енергетичної залежності. У відповідь американська політика змістила акцент на забезпечення безперебійних поставок нафти та диверсифікацію джерел енергопостачання, розширення військової присутності в регіоні, збільшення інвестицій у власну енергетичну інфраструктуру та дипломатичний тиск на регіональних лідерів.

Ісламська революція 1979 р. в Ірані стала поворотним моментом для стратегії США. Раніше Іран був важливим союзником у регіоні, але після падіння шахського режиму новий уряд на чолі з аятолою Хомейні оголосив Сполучені Штати «великим сатаною». Втрата стратегічного партнера змусила Вашингтон посилити підтримку інших союзників, зокрема Саудівської Аравії, а також активізувати військову присутність у регіоні. Зростання ісламізму, зокрема діяльність таких угруповань, як «Аль-Каїда» та «Ісламська держава», поставили нові виклики, що вплинули на стратегічний курс США в напрямку боротьби з тероризмом. Падіння шахського режиму та встановлення ісламської

республіки суттєво змінили баланс сил у регіоні. Іран, який раніше був ключовим союзником США, перетворився на головного опонента. Це змусило Вашингтон переорієнтуватися на Саудівську Аравію як основного партнера. Основними інструментами політики були, підтримка Іраку у війні проти Ірану (1980–1988 рр.), санкції проти Ірану та розширення співпраці з монархіями Перської затоки [20].

Іракське вторгнення в Кувейт у 1990 р. стало тестом для американської політики в регіоні. У відповідь США організували міжнародну коаліцію та провели операцію «Буря в пустелі». Ця війна продемонструвала здатність Вашингтона мобілізувати союзників для досягнення спільних цілей, одночасно посилюючи військову присутність у регіоні для забезпечення стабільності та безпеки енергетичних маршрутів.

Атаки на США 11 вересня 2001 року кардинально змінили пріоритети американської політики. Відтоді головним завданням стала боротьба з тероризмом, яка включала вторгнення до Афганістану (2001 р.) та Іраку (2003 р.). Ці військові операції були спрямовані не лише на знищення терористичних мереж, але й на зміну політичного ландшафту Близького Сходу шляхом поширення демократії. Однак ці зусилля спричинили значні втрати, підвищення антиамериканських настроїв та економічні витрати. Терористичні атаки на США стали точкою неповернення в американській політиці. Головною метою стало знищення терористичних мереж, які загрожували безпеці США та їхніх союзників, масштабні військові операції в Афганістані та Іраку, використання безпілотних літальних апаратів для знищення терористичних лідерів і формування коаліцій для стабілізації регіону.

Після закінчення «холодної війни» та зростання впливу Китаю і Росії, США адаптували свою політику для збереження домінування в регіоні. Угоди Авраама 2020 р., які передбачали нормалізацію відносин між Ізраїлем та низкою арабських країн, стали прикладом дипломатичних зусиль Вашингтона. У цьому контексті США почали дедалі більше використовувати інструменти «м'якої сили» для впливу на регіональні процеси такі, як економічні стимули для партнерів, зменшення військової присутності з акцентом на дипломатію.

Стратегія США на Близькому Сході завжди була динамічною, реагуючи на глобальні зміни, регіональні конфлікти та нові виклики. Вона еволюціонувала від прагнення контролювати енергетичні ресурси та стримувати радянський вплив до боротьби з тероризмом та спроб формувати новий політичний порядок у регіоні. Розуміння цих змін є ключем до оцінки поточної політики Вашингтона на Близькому Сході та прогнозування його майбутніх кроків [21].

Трансформація цілей та інструментів політики США на Близькому Сході демонструє здатність Вашингтона адаптуватися до змін у геополітичній ситуації. Від енергетичної залежності та боротьби з радянським впливом до протидії тероризму та дипломатичних ініціатив сучасності, американська стратегія відображає багатогранність викликів, які постійно виникають у цьому регіоні. Розуміння цих змін дозволяє краще оцінити як минуле, так і майбутнє політики США на Близькому Сході.

Стратегія США на Близькому Сході, що формувалася протягом десятиліть, мала багатогранний вплив на політичний, соціальний та економічний розвиток регіону. Залежно від історичного контексту та ключових цілей американської політики, ці наслідки варіювалися від підтримки стабільності та економічного зростання до поглиблення конфліктів та соціальних криз.

Американська стратегія вплинула на формування політичних систем багатьох країн Близького Сходу. Підтримка авторитарних режимів, США часто підтримували уряди, які гарантували доступ до енергоресурсів або протидіяли радянському впливу. Прикладом є довготривала співпраця з монархіями Перської затоки та режимом шаха Ірану. Хоча це забезпечувало стабільність, така підтримка створила умови для посилення авторитаризму та обмеження демократичних свобод.

Зміна режимів, інтервенції, такі як повалення режиму Саддама Хусейна в Іраку у 2003 р., призвели до значних політичних змін. Водночас вони створили вакуум влади, який часто заповнювали радикальні угруповання, що дестабілізувало ситуацію в регіоні. Посилення впливу Ізраїлю, активна

підтримка Ізраїлю посилила його роль у регіоні, але також загострила палестино-ізраїльський конфлікт, який залишався джерелом напруженості протягом десятиліть [22].

Американська політика сприяла значним соціальним змінам у регіоні, часто створюючи серйозні виклики для населення. Міграційні кризи, військові конфлікти, зокрема в Іраку, Афганістані та Сирії, спричинені частково американською стратегією, стали причиною масової еміграції. Мільйони людей були змушені залишити свої домівки, що поглибило гуманітарну кризу. Підтримка військових операцій та авторитарних режимів викликала невдоволення серед населення, що сприяло зростанню антиамериканських настроїв і підвищенню популярності екстремістських ідей. Військові дії часто супроводжувалися знищенням важливих об'єктів інфраструктури, таких як лікарні, школи та житлові будинки, що погіршило якість життя мільйонів людей.

Економічна політика США була спрямована на забезпечення стабільності постачання енергоресурсів, але мала неоднозначні наслідки для розвитку регіону. Завдяки підтримці нафтовидобувних країн, таких як Саудівська Аравія, економіка цих держав значно зміцнилася. Однак цей розвиток часто був спрямований на експорт, тоді як інші сектори економіки залишалися нерозвиненими. Підтримка монархій і великих енергетичних компаній сприяла концентрації багатства в руках еліт, тоді як значна частина населення залишалася за межею бідності. Економічні санкції проти Ірану та інших держав серйозно обмежили їхній економічний потенціал, що вплинуло як на уряди, так і на звичайних громадян. Американська присутність, зокрема через військових, міжнародні корпорації та дипломатичні ініціативи, сприяла поширенню західних ідей і цінностей у регіоні. Це викликало неоднозначну реакцію: від адаптації елементів західної культури до посилення традиціоналістських настроїв. Внесок США у мирні ініціативи, зокрема Кемп-Девідські угоди між Ізраїлем та Єгиптом, показав можливість позитивного впливу на вирішення конфліктів. Проте багато ініціатив виявилися недостатньо ефективними для довгострокової стабільності [23].

Стратегія США на Близькому Сході мала складний і суперечливий вплив на політичний, соціальний та економічний розвиток регіону. Вона сприяла зміцненню окремих держав, але часто поглиблювала конфлікти та соціальну напруженість. Розуміння цих наслідків є важливим для оцінки ефективності американської політики та вироблення майбутніх стратегій, спрямованих на забезпечення стабільності й розвитку регіону.

Аналіз американської стратегії на Близькому Сході свідчить про її багатогранний та суперечливий характер, що формується під впливом геополітичних, економічних та соціальних факторів. Протягом десятиліть політика США трансформувалася, відображаючи глобальні зміни у міжнародних відносинах, динаміку регіональних конфліктів та економічну важливість енергоресурсів. Стратегічні цілі США – забезпечення доступу до енергетичних ресурсів, боротьба з тероризмом, стримування геополітичних конкурентів та підтримка союзників – визначали вектор політичних дій, які мали глибокий вплив на розвиток регіону. Водночас такі дії сприяли як стабілізації окремих країн, так і загостренню соціальних і політичних криз. Військові інтервенції, економічні санкції та дипломатичні ініціативи стали невід’ємною частиною цієї стратегії, часто викликаючи неоднозначні наслідки.

Регіональне значення американської політики полягало у стимулюванні економічного розвитку нафтовидобувних країн, але воно супроводжувалося нерівномірним розподілом багатств, міграційними кризами та підвищенням соціальної напруженості. Успіхи та невдачі цієї політики є важливим уроком для майбутніх підходів до управління міжнародними відносинами та сприяння стабільності в складних регіонах світу. Цей аналіз наголошує на важливості системного підходу, що враховує як глобальні, так і локальні чинники, для формування більш ефективної й збалансованої стратегії у майбутньому.

Висновки до розділу 1

Досліджено геополітичну значущість Близького Сходу та аналізує його роль у формуванні зовнішньополітичної стратегії США. У межах цього розділу було визначено, що Близький Схід є ключовим регіоном у глобальній геополітиці, завдяки своїм стратегічним ресурсам, зокрема енергетичним, географічному розташуванню та ролі у світових політичних процесах. Як геополітичний регіон, Близький Схід виступає ареною конфліктів, міжнародної співпраці та боротьби за вплив, що значною мірою визначає його місце у стратегії провідних світових держав, включаючи США.

Проаналізовано унікальність геополітичного становища Близького Сходу. Регіон поєднує в собі економічний, релігійний та політичний виміри, що робить його центром перетину інтересів різних держав і недержавних акторів. Близький Схід не лише багатий на природні ресурси, але й виконує роль «мосту» між Європою, Азією та Африкою, що визначає його стратегічну важливість.

Розглянуто історичні трансформації стратегії США щодо країн Близького Сходу. Зокрема, наголошено на еволюції американської зовнішньої політики – від перших спроб зміцнення економічного партнерства з нафтовидобувними країнами до активного втручання у політичні й військові конфлікти в регіоні. Розвиток цієї стратегії відображає адаптацію до глобальних змін і внутрішніх викликів, таких як енергетична залежність, боротьба з тероризмом та стримування впливу конкурентів, включаючи Росію та Китай.

Таким чином, дослідження у цьому розділі демонструє, що Близький Схід залишається критично важливим елементом міжнародної системи та ключовим регіоном для реалізації зовнішньополітичних інтересів США. Водночас історичні варіації американської стратегії вказують на необхідність врахування регіональних особливостей і глобальних викликів для формування більш ефективної політики в майбутньому.

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИЗМ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

2.1. Моніторинг універсальних характеристик американської стратегії у Близькосхідному регіоні

Моніторинг універсальних характеристик американської стратегії у Близькосхідному регіоні є актуальним напрямом дослідження, оскільки цей регіон посідає важливе місце в системі міжнародних відносин та формує основу для багатьох глобальних політичних, економічних і безпекових процесів. Близький Схід є ключовим геополітичним вузлом, де перетинаються інтереси найбільших світових держав, а стратегія США у цьому регіоні відіграє центральну роль у формуванні регіонального порядку денного та впливає на динаміку міжнародної політики в цілому.

Американська стратегія у Близькосхідному регіоні, попри свою адаптивність до змінних обставин, базується на певних універсальних характеристиках, таких як прагнення до стабільного доступу до енергетичних ресурсів, забезпечення безпеки союзників, протидія впливу стратегічних конкурентів та боротьба з тероризмом. Ці елементи формують основу довгострокового підходу США до регіону, одночасно визначаючи межі їхнього впливу та здатність адаптуватися до нових викликів [24].

Дослідження моніторингу цих універсальних характеристик дозволяє не лише оцінити ефективність і послідовність американської зовнішньої політики, але й виявити закономірності її трансформації під впливом глобальних змін і локальних факторів. Аналіз таких характеристик допомагає зрозуміти, як США формують свої стратегічні пріоритети у Близькосхідному регіоні, які інструменти вони використовують для досягнення цілей і які наслідки це має для регіону загалом.

Усталена політика США на Близькому Сході, яка проводиться всіма адміністраціями та визначається загрозливим мисленням, не відповідає

інтересам Америки та допомозі людям у регіоні. Політика США також не змогла адаптуватися до нових регіональних і глобальних умов. Успадковані пакети допомоги та регіональні партнерства, розроблені під час холодної війни та після війни в Перській затоці 1990-1991 рр., включаючи масові пакети зброї все більш наполегливим партнерам з арабських країн Перської затоки, не сприяють регіональній стабільності. Вони також не реагують на вимоги населення, яке вимагає більш підзвітного урядування для вирішення викликів XXI ст. Спроби перемогти супротивників і забезпечити перевагу Америки на Близькому Сході також не є здійсненними цілями в глобальному та регіональному ландшафті з конкуруючими державами та іншими пріоритетами США. Крім того, непропорційна зосередженість на іранській загрозі обійшлася ціною для управління іншими регіональними проблемами, включаючи постійні загрози з боку недержавних екстремістських груп. А сильна залежність від військових інструментів влади лише посилює регіональний конфлікт, а не зменшує його [25].

Стратегічний пріоритет США має зосереджуватися на зменшенні регіонального конфлікту та його рушійних сил. Вирішення – або принаймні деескалація – поточних конфліктів, запобігання виникненню майбутніх конфліктів і вдосконалення управління є важливими для досягнення справжньої регіональної стабільності. Ці пріоритети також необхідні для просування довгострокових інтересів США щодо нерозповсюдження та протидії насильницькому екстремізму. Стратегія приділяє більше уваги США вирішенню конфліктів і соціально-економічних викликів, які створюють нестійкий тиск на штати регіону та величезні страждання серед людей. Іншими словами, найфундаментальніші аспекти запропонованої стратегії вимагають реструктуризації відносин США з урахуванням потреб населення регіону, а не лише його лідерів, і зменшення залежності США від військових інструментів на користь економічних і дипломатичних інвестицій у регіон.

З метою моніторингу поточної політики США на Близькому Сході на нашу думку необхідно розглянути чотири аспекти участі США на Близькому Сході (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Універсальні складові американської стратегії у Близькосхідному регіоні.

Джерело: побудовано автором.

Поточна політика США не відповідає реальній загрозі Ірану, а політика максимального тиску та односторонніх санкцій США не обмежила суттєво ядерну програму Ірану чи його дестабілізуючу регіональну діяльність. Новий підхід до Ірану вимагатиме не лише стримування його ядерної програми за допомогою багатосторонньої дипломатії, але й залучення підтримки США регіональних реформ, щоб зменшити сприйнятливість регіону до іранського впливу. Метою має бути зміна середовища, в якому працює Іран, а не намагання змінити сам іранський режим; стримування та зниження впливу Ірану вимагає тривалої гри [26].

Протягом останніх двох десятиліть стратегія США у регіоні Близького Сходу формувалася під впливом змінних тенденцій у міжнародних відносинах, включаючи боротьбу з тероризмом, конкуренцію великих держав і зусилля щодо стабілізації регіону. Ці пріоритети відображають зрушення у глобальній політичній динаміці та внутрішні імперативи, акцентуючи увагу як на військових, так і на невійськових інструментах. Комплексний аналіз стратегії США вимагає оцінки ключових показників, таких як військова присутність, економічні інвестиції та дипломатичні ініціативи [27]. У таблиці нижче

представлено порівняльний огляд цих показників у період 2001-2023 рр., що дозволяє детальніше зрозуміти, як США адаптували свою політику до регіональних і глобальних викликів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Ключові показники стратегії США на Близькому Сході у 2001-2023 рр.

Період	Військова присутність (тис. військових)	Фінансова допомога регіону (млрд дол. США)	Імпорт нафти з Близького Сходу (у % від загального)	Дипломатичні ініціативи
2001-2005	170	18,5	60	війна в Афганістані, вторгнення в Ірак, просування демократії;
2006-2010	140	21,2	55	стратегія посилення в Іраку, формування регіональних антитерористичних коаліцій;
2011-2015	90	24,7	45	реакція на Арабську весну, «поворот до Азії», переговори щодо Спільного всеосяжного плану дій (СВПД);
2016-2020	70	25,5	35	політика «максимального тиску» на Іран, Угоди Авраама;
2021-2023	50	27,0	30	зміщення до регіонального розподілу тягарів, вихід з Афганістану.

Джерело: побудовано автором на основі [26; 27; 28].

США суттєво зменшили свою військову присутність у регіоні Близького Сходу, знизивши кількість військових із пікових показників понад 150 тисяч на початку 2000 р. до менш ніж 50 тис. військових у 2023 р. Це скорочення відображає стратегічний перехід до невійськових засобів взаємодії та глобального перерозподілу пріоритетів, зокрема в Азії. Фінансова допомога ключовим регіональним партнерам, таким як Ізраїль, Єгипет і Йорданія, стабільно зростала, що підкреслює прихильність США до забезпечення стабільності та безпеки через економічні механізми. Особливо це помітно після 2010 р., коли економічна підтримка стала головним інструментом впливу на тлі скорочення військової присутності [28].

США поступово зменшували свою залежність від нафти з Близького Сходу, чому сприяло збільшення внутрішнього енергетичного виробництва та

диверсифікація джерел. Це забезпечило більшу стратегічну гнучкість, знизивши нагальну необхідність у військовому захисті енергетичних коридорів. Від демократизаційних зусиль початку 2000 р. до Угод Авраама 2020 р. дипломатична політика США еволюціонувала, пріоритизуючи прагматичні партнерства над трансформаційними амбіціями. Ключові угоди, такі як Спільний всеосяжний план дій (СВПД), демонструють перевагу багатосторонніх механізмів у забезпеченні регіональної безпеки.

Порівняльні дані підкреслюють адаптивність стратегії США до змін у геополітичній реальності. Поступове скорочення військової присутності узгоджується з переоцінкою довгострокових зобов'язань, тоді як економічні та дипломатичні інвестиції підкреслюють збереження впливу за допомогою стійких і менш конфронтаційних засобів. Цей аналіз демонструє, що, хоча методи взаємодії трансформувалися, універсальні характеристики стратегії США – безпека, економічний вплив і дипломатичне лідерство – залишаються незмінними, пристосовуючись до вимог дедалі більш багатополярного світу.

Для стримування дестабілізації, спричиненої шийтськими ополченцями, які різною мірою підтримувалися Іраном, необхідно зміцнити законні сили безпеки в районах, де вони діють. Хоча головним досягненням політики США в усіх адміністраціях було знищення фізичного халіфату ІДІЛ, довготривала поразка цієї групи залежить від міцного управління та безпеки в регіонах, де ІДІЛ поширювала свою діяльність [29]. Запобігання повторному контролю над ІДІЛ у вирішальній мірі залежить від стабілізації східної половини Сирії та підтримки реформ в Іраку, які підвищують легітимність уряду та сил безпеки в очах усіх громадян, у тому числі сунітсько-арабської меншини країни. Віднесення Іраку до протидії іранському впливу сприятиме, а не зменшить конфлікт (табл. 2.2).

Поточні позиції Китаю та Росії в регіоні та ступінь, до якого їхні політичні цілі можуть суперечити або підтримувати американські стратегічні цілі, оскільки російські інтереси на Близькому Сході схиляються до безпеки та продажу зброї. Вона використовує свою участь у регіоні, включаючи військові інтервенції, щоб відновити свій статус великої держави; отримати економічні

переваги через торгівлю, інвестиції та стабільні ринки нафти; і зберегти статус-кво.

Таблиця 2.2

Допомога США за цілями у 2019–2024 рр. млн дол. США

Країна	Мир і безпека	Справедливе та демократичне управління	Інвестиції в людський капітал	Економічне зростання	Гуманітарна допомога
Алжир	2140000	0	0	0	0
Бахрейн	4360400	0	0	0	0
Єгипет	1292140000	12700000	55360000	58040000	0
Ірак	339020000	50340000	6600000	63500000	10800000
Ізраїль	3220000000	0	0	0	0
Йорданія	534780000	62020000	213520000	519880000	0
Кувейт	0	0	0	0	0
Ліван	112060000	17260000	58220000	27560000	0
Лівія	25320000	14400000	0	5960000	0
Марокко	18580000	8260000	5880000	4460000	0
Оман	4679400	0	0	0	0
Катар	0	0	0	0	0
Саудівська	7400	0	0	0	0
Туніс	82820000	30540000	0	39660000	0
Туреччина	3299600	0	0	0	0
ОАЕ	0	0	0	0	0
Ємен	16460000	9880000	17620000	3120000	243620000
Всього	5655666800	205400000	357200000	722180000	254420000

Джерело: побудовано автором на основі [28; 29; 30].

Китай надає пріоритет економічному обміну та інвестиціям. Близький Схід відіграє важливу роль у китайській ініціативі «Один пояс, один шлях» для розширення наземного, морського та цифрового зв'язку через Євразію, Близький Схід і частини Африки до Європи. Існує ризик того, що китайський і російський вплив у регіоні може посилитися, якщо США переорієнтують свою стратегію на Близький Схід, оскільки держави в регіоні хеджують свої історичні відносини з Вашингтоном і розширюють економічні та безпекові зв'язки з конкурентами США [30].

Однак обидва конкуренти стикаються з обмеженнями в регіоні, і оскільки Вашингтон зосереджений на конкуренції великих держав, існує ризик того, що розгляд регіону через цю призму може перешкодити співпраці, яка може принести користь інтересам США. І Китай, і Росія мають спільні інтереси зі США щодо нерозповсюдження, наприклад, і підтримують ядерну угоду з

Іраном. Як основне джерело глобального попиту на енергію, Китай зацікавлений у спокійних і стабільних цінах на енергоносії в регіоні, тоді як США і Росія, як основні виробники енергії, зацікавлені в стабільних цінах, які дозволяють довгострокові інвестиції в розвідку та розробку. Регіон із меншим рівнем насильницького екстремізму, більшим процвітанням і сильнішими тенденціями нерозповсюдження принесе користь усім трьом світовим державам. Безсумнівно, Росія та Китай конкурують зі США на Близькому Сході, і зростаюча взаємодія Росії та Китаю призвела до дій, які діють проти інтересів США, таких як військове втручання Росії в Сирію або розширення Китаєм комунікаційних технологій, безпекою компоненти, включаючи системи, які можна використовувати для спостереження та контролю популяції [31]. Але конкуренцію можна пом'якшити частково збігаючими цілями, які створюють можливості для співпраці в сферах, які не порушують інтересів США.

Моніторинг універсальних характеристик американської стратегії у Близькосхідному регіоні свідчить про її багатогранний і динамічний характер, що пристосовується до змін міжнародного середовища та внутрішньополітичних пріоритетів США. Протягом останніх десятиліть основними рушіями стратегії залишаються геополітичні й економічні інтереси, зокрема забезпечення енергетичної безпеки, боротьба з тероризмом, стримування впливу конкурентів і зміцнення позицій союзників.

Підходи різних адміністрацій демонструють гнучкість у виборі інструментів і методів реалізації цілей: від широкомасштабних військових інтервенцій до багатосторонніх дипломатичних зусиль та економічного тиску. Аналіз ключових характеристик, таких як військова присутність, економічні інвестиції та дипломатичні ініціативи, підтверджує пріоритетність Близького Сходу для США. Водночас, зміна акцентів у стратегії, наприклад, від активної інтервенції до «максимального тиску» чи відходу від регіону, вплинула на динаміку міжнародних відносин і рівень стабільності у регіоні. Таким чином, американська стратегія у Близькосхідному регіоні зберігає універсальні риси – комплексний підхід до використання сили, дипломатії й економічного впливу – проте залишається чутливою до внутрішніх і зовнішніх викликів, що формують її зміст і наслідки.

2.2. Аналіз доктринальних основ зовнішньої політики США у країнах Близького Сходу

Доктрина у зовнішній політиці США є концептуальною основою, яка визначає довгострокові цілі, принципи та інструменти міжнародної взаємодії держави. Доктрини, такі як «Доктрина Монро» (1823 р.), яка обґрунтовувала невтручання європейських держав у справи Західної півкулі, «Доктрина Трумена» (1947 р.), що акцентувала на стримуванні комунізму, або «Доктрина Буша» (2001 р.), яка виправдовувала превентивні військові дії, демонструють, як концептуальні рамки можуть адаптуватися до геополітичного контексту [32]. Сучасна «Доктрина Байдена» була спрямована на багатосторонню дипломатію, збереження міжнародного порядку та вирішення глобальних викликів через партнерство (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Порівняння доктрин США та їх акцентів на Близькому Сході

Доктрина	Ключові принципи	Акцент на Близькому Сході
Доктрина Трумена	стримування комунізму	протидія радянському впливу в регіоні, підтримка Туреччини та Греції
Доктрина Ніксона	підтримка місцевих союзників	військова допомога Ірану та Саудівській Аравії
Доктрина Буша	превентивні дії, боротьба з тероризмом	військові операції в Афганістані та Іраку
Доктрина Байдена	багатостороння дипломатія, міжнародний порядок	контроль над Іраном, акцент на багатостороннє врегулювання конфліктів

Джерело: побудовано автором на основі [32; 33].

Близький Схід традиційно відіграє ключову роль у зовнішній політиці США, ставши регіоном, де перетинаються інтереси безпеки, енергетики та ідеології. Політика США у цьому регіоні визначається доктринальними підходами, які формувалися під впливом внутрішніх пріоритетів кожної адміністрації та динаміки міжнародної системи. Доктрини американської зовнішньої політики – це системи принципів і стратегій, які задають напрямок дій уряду у відповідь на глобальні виклики.

Залежно від контексту, доктрини демонструють еволюцію підходів США до Близького Сходу. Так, «Доктрина Буша» (2001-2008 рр.) виникла внаслідок

трагічних подій 11 вересня 2001 року, зосередивши увагу на боротьбі з тероризмом та зміні авторитарних режимів через військові кампанії в Афганістані й Іраку. Основними наслідками цього підходу стали зростання військової нестабільності та загострення антиамериканських настроїв.

Наступна адміністрація сформувала «Доктрину Обама» (2009-2016 рр.), яка намагалася зменшити американську військову присутність у регіоні, зробивши акцент на багатосторонній дипломатії та вибіркових військових діях. Хоча така стратегія дала певний ефект, зменшення впливу США у регіоні створило вакуум, який почали заповнювати нові актори, зокрема Іран і Росія.

З приходом Д. Трампа до влади політика США трансформувалася в рамках «Доктрини Трампа» (2017-2020 рр.), яка характеризувалася максимальним тиском на Іран, зміцненням зв'язків із союзниками, такими як Ізраїль, та скороченням регіональних зобов'язань. Такі дії, однак, призвели до ще більшої поляризації регіону та загострення напруженості між США й Іраном [33].

Сучасна адміністрація Дж. Байдена намагається відновити багатосторонній підхід у зовнішній політиці. Політика Дж. Байдена (2021–2024 рр.) робить акцент на зниженні військової присутності, поверненні до кліматичних ініціатив і відновленні співпраці з регіональними акторами. Попри це, послаблення позицій США створює виклики у вигляді зростаючого впливу Китаю та Росії [34].

Ці доктрини не тільки відображають трансформацію пріоритетів зовнішньої політики США, але й демонструють зміну підходів до стабілізації регіону, боротьби з тероризмом, енергетичної безпеки та стримування суперників. Їхній аналіз дозволяє краще зрозуміти еволюцію американської стратегії та її вплив на глобальну геополітичну динаміку.

Близький Схід традиційно займає ключову роль у зовнішній політиці США, виступаючи важливим геополітичним регіоном із численними викликами та можливостями. Його значення визначається кількома факторами: енергетичний чинник: регіон є одним із головних постачальників нафти та газу, що робить його критично важливим для енергетичної безпеки США та

глобальної економіки; військовий та стратегічний фактор: розташування регіону на перетині Європи, Азії та Африки створює умови для проекції сили та контролю за ключовими транспортними шляхами; економічний аспект: економічна співпраця з Близьким Сходом, включаючи торгівлю зброєю, сприяє зміцненню американських інтересів; ідеологічний аспект: протидія тероризму, стримування іранської агресії, підтримка союзників, таких як Ізраїль, є ключовими завданнями американської політики в регіоні.

Головними завданнями зовнішньої політики США на Близькому Сході є:

- 1) стабілізація регіону через дипломатію, військову присутність і економічну підтримку;
- 2) протидія тероризму шляхом проведення антитерористичних операцій і зміцнення місцевих урядів;
- 3) енергетична безпека, яка передбачає забезпечення стабільності постачання енергоносіїв;
- 4) стримування Ірану як потенційного дестабілізуючого чинника;
- 5) підтримка союзників через військову, політичну та економічну допомогу.

Таблиця 2.4

Основні показники впливу США у Близькому Сході за останні 20 років

Показник	2001-2010 рр.	2011-2020 рр.
Кількість військових баз США	34	27
Експорт озброєнь (млрд доларів)	54,2	78,5
Дипломатичні місії	Акцент на Іраку	Акцент на Ірані, Сирії
Прямі інвестиції (млрд доларів)	21,4	32,1

Джерело: побудовано автором на основі [34; 35].

Аналіз таблиці 2.4 демонструє еволюцію доктринального підходу США, адаптацію їхніх інструментів до викликів часу та зростання значення багатосторонньої дипломатії. Близький Схід залишається ареною, де США активно формують регіональну політику, використовуючи як традиційні, так і інноваційні підходи.

Для всебічного аналізу доктринальних основ зовнішньої політики США у Близькосхідному регіоні необхідно враховувати різноманітні кількісні та якісні показники, які розкривають сутність і наслідки застосованих підходів.

Вивчення цих аспектів дозволяє не лише оцінити ефективність окремих стратегій, а й зробити висновки про довгостроковий вплив американської політики на регіональну стабільність та глобальний баланс сил. У цьому контексті доцільно розглянути військову складову, економічні інструменти, дипломатичну діяльність та соціально-політичний вплив як ключові напрями аналізу.

Військова присутність США у Близькому Сході традиційно відіграє центральну роль у реалізації американських інтересів. Аналіз кількості військових операцій у регіоні (зокрема, в Іраку, Афганістані та Сирії) демонструє, що військовий компонент є основним інструментом реагування США на виклики безпеки. Наприклад, після атак 11 вересня 2001 року була розпочата масштабна операція в Афганістані з метою ліквідації терористичних мереж. Водночас кампанія в Іраку 2003 р. мала на меті зміну режиму та встановлення демократичних принципів управління. Військовий бюджет, виділений на ці операції, свідчить про значні фінансові витрати США, що суттєво впливають на економіку країни. Масштаби військової присутності, такі як чисельність баз і контингентів, відображають рівень залучення США у підтримку безпеки в регіоні. Наприклад, постійні бази у Кувейті, Катарі та Бахреїні забезпечують контроль за ключовими транспортними коридорами та енергетичними ресурсами (рис. 2.2).

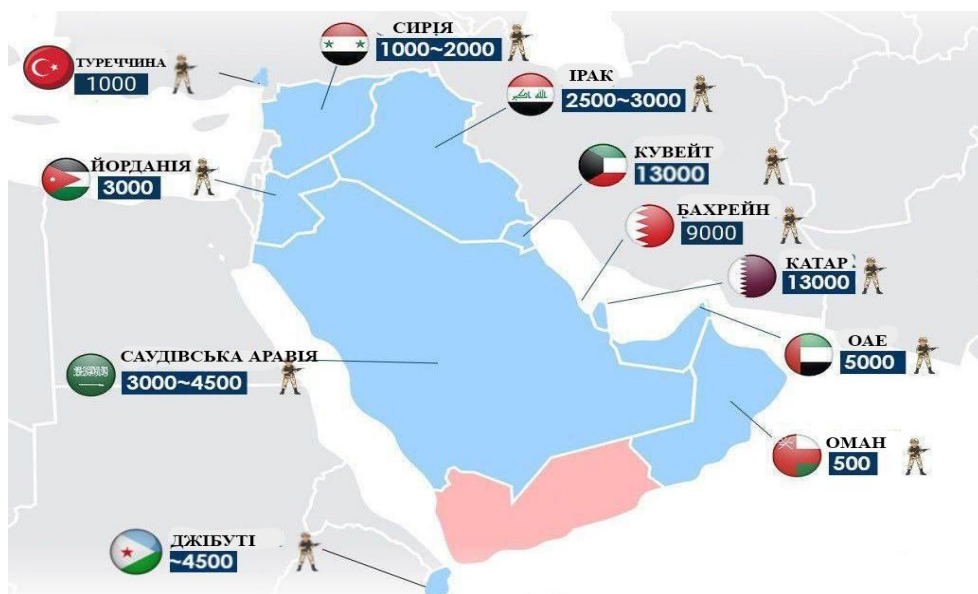

Рис. 2.2. Військова присутність США на Близькому Сході у 2023 р. [35].

США активно використовують економічні важелі впливу для реалізації своїх інтересів у Близькосхідному регіоні. Обсяги фінансової допомоги союзникам, таким як Ізраїль, Єгипет і Йорданія, є свідченням стратегічного партнерства. Наприклад, щорічна військова допомога Ізраїлю становить понад 3 мільярди доларів, що забезпечує модернізацію його оборонних систем. Інвестиції США в енергетичну інфраструктуру регіону сприяють стабілізації видобутку та транспортування нафти й газу, що є важливим для глобальних енергетичних ринків. Торговельний обіг між США та країнами регіону свідчить про значний рівень економічної інтеграції, яка сприяє зміцненню взаємозалежності сторін (рис. 2.3).

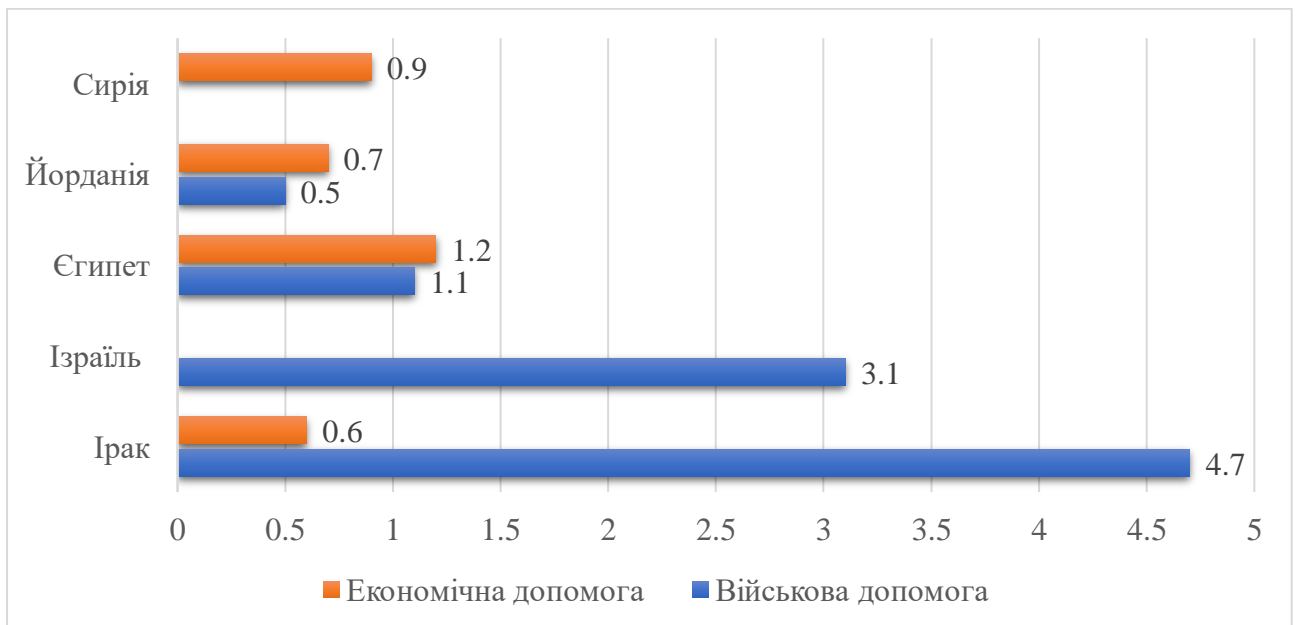

Рис. 2.3. Американська допомога Близькому Сходу у 2023 р. млрд дол. США.

Джерело: побудовано автором на основі [36; 37; 38].

Ірак був одержувачем найбільшої суми допомоги США в регіоні. У країну було інвестовано 5,3 млрд дол. США, з яких 89% були призначені для використання у військових цілях, тобто 4,7 млрд дол. США. Сам Ізраїль отримав другу за величиною частку допомоги в розмірі 3,1 млрд дол. США, причому вся вона на військові кошти. Допомогу отримувала Сирія, з 915 млрд дол. США? 810 млрд дол. США було виділено на гуманітарні цілі, більшість із них неурядовим організаціям. Отже, надання допомоги Сирії не означає фінансування режиму в Дамаску.

Дипломатичні зусилля США у Близькому Сході спрямовані на врегулювання конфліктів і зміцнення альянсів. Підписання таких угод, як Угоди Авраама 2020 р., стало значним кроком у нормалізації відносин між Ізраїлем та кількома арабськими країнами. Участь США у міжнародних ініціативах, зокрема через ООН, демонструє прагнення до багатостороннього підходу у врегулюванні кризових ситуацій, таких як війни у Сирії та Ємені. Окремо варто виділити переговори щодо ядерної програми Ірану, які є прикладом використання дипломатії як альтернативи військовому втручанню.

Зовнішня політика США значно впливає на внутрішні процеси у країнах Близького Сходу. Демократизація, що розглядалася як один із пріоритетів американської стратегії, часто супроводжувалася політичною нестабільністю або навіть зростанням антиамериканських настроїв. Наприклад, події «Арабської весни» 2011 р., які частково підтримувалися США, мали неоднозначні наслідки, зокрема зміну режимів, але й посилення хаосу в регіоні. Важливим аспектом є ступінь впливу США на регіональні альянси, такі як Рада співробітництва арабських держав Перської затоки. Активна участь у їхній діяльності дозволяє США зміцнювати свою позицію як основного гаранта безпеки в регіоні.

Аналіз військових, економічних, дипломатичних і соціально-політичних показників дає змогу комплексно оцінити доктринальні підходи США у зовнішній політиці щодо Близького Сходу. Таке багатовимірне дослідження дозволяє виявити основні тенденції, слабкі сторони та потенційні напрямки корекції американської стратегії в регіоні.

Висновки до розділу 2

Зовнішня політика США на Близькому Сході значною мірою формується прагматичними підходами, що орієнтуються на досягнення конкретних стратегічних і економічних інтересів. Вивчення універсальних характеристик американської стратегії в цьому регіоні свідчить про пріоритетність

стабільності та безпеки, що забезпечується через альянси з ключовими партнерами, підтримку боротьби з тероризмом та намагання зберегти контроль над важливими енергетичними маршрутами. Незважаючи на зміну адміністрацій, прагматизм залишається основою для довгострокових стратегій США, які часто є результатом зваженого балансу між дипломатією, економікою та військовим впливом.

Доктринальні основи зовнішньої політики США на Близькому Сході показують постійну еволюцію у відповідь на зміни в глобальному контексті та внутрішній політиці Америки. Ключові принципи, зокрема демократизація, підтримка економічної стабільності, боротьба з тероризмом та контроль за енергетичними ресурсами, стали невід'ємною частиною американських доктрин. Однак, попри прагматичний підхід, зовнішня політика США не є вільною від ідеологічних мотивів, особливо коли йдеться про захист прав людини та просування демократичних цінностей. Це стає особливо очевидним у контексті політики сприяння демократичним змінам в арабських країнах, що супроводжується великою кількістю політичних ризиків і не завжди призводить до бажаних результатів.

Порівняння різних етапів зовнішньої політики США на Близькому Сході показує зміни в підходах і пріоритетах в залежності від адміністрацій та актуальних глобальних подій. В той час як адміністрація Дж. Буша-молодшого акцентувала увагу на військовому втручанні та боротьбі з тероризмом після терактів 11 вересня, адміністрація Обама намагалася більше зосередитися на дипломатії та багатосторонніх угодах, зокрема з Іраном. За президентства Д. Трампа було зроблено акцент на відновленні Америки як глобальної економічної та військової сили, зокрема через економічний тиск і жорсткі санкції, що змінює баланс у відносинах із країнами Близького Сходу.

Зовнішня політика США на Близькому Сході стикається з численними викликами, серед яких нестабільність регіону, конкуренція з іншими великими державами, зокрема Росією та Китаєм, а також внутрішні політичні суперечності в самих США. Своїм прагматизмом США намагаються адаптуватися до змін у глобальній політиці, забезпечуючи підтримку

стратегічних партнерів і захищаючи власні інтереси. У майбутньому прагматичний підхід, орієнтований на реальні досягнення в галузях безпеки та економіки, ймовірно, залишатиметься домінуючим фактором у розвитку зовнішньої політики США в цьому регіоні.

Загалом, прагматизм зовнішньої політики США на Близькому Сході є ключовим фактором, що визначає гнучкість і адаптивність країни до змін у світовому порядку. Однак його реалізація залежить від багатьох змінних, що вимагає постійного моніторингу та коригування стратегій залежно від розвитку ситуації в регіоні.

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНІ ГЕЛПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ США У КРАЇНАХ БЛИЗЬКОГО СХОДУ

3.1. Трансформаційні процеси в країнах Близького Сходу: глобальні та регіональні аспекти

Близький Схід є одним із найдинамічніших і найскладніших регіонів сучасного світу, де тісно переплітаються глобальні та регіональні інтереси, історичні традиції і сучасні виклики. Регіон характеризується глибокими соціально-економічними, політичними та культурними змінами, які активно формують його майбутнє. Трансформаційні процеси в країнах Близького Сходу відображають як внутрішню динаміку розвитку цих держав, так і вплив зовнішніх акторів, зокрема глобальних гравців, таких як США, ЄС, Китай і Росія.

На фоні швидких технологічних змін, зростання енергетичних потреб і загострення геополітичного суперництва, країни Близького Сходу переживають одночасно структурні реформи та соціальні потрясіння. «Арабська весна» у 2011 р., наприклад, стала переломним моментом, який не лише поставив під сумнів стабільність низки режимів, але й спровокував нову хвилю конфліктів, політичної фрагментації та міжнародного втручання.

Окрему увагу заслуговує вплив глобалізації, що сприяє взаємозалежності регіону зі світовою економікою, але також загострює існуючі виклики, пов'язані з нерівністю, безробіттям і міграційними кризами. Регіональні аспекти, такі як конфесійна напруженість, суперечки за ресурси й пошук нових моделей управління, формують унікальну траєкторію розвитку кожної країни Близького Сходу, впливаючи на регіональну інтеграцію та політичну стабільність.

Дослідження трансформаційних процесів у країнах Близького Сходу має важливе значення для розуміння сучасних міжнародних відносин і прогнозування глобальних тенденцій. Воно дозволяє виявити ключові фактори,

які визначають траєкторію розвитку регіону, а також оцінити, як взаємодія глобальних і регіональних аспектів впливає на стабільність, безпеку та економічний розвиток. У цьому контексті актуальним є аналіз причин і наслідків трансформацій, які спричиняють глибокі зміни в соціально-політичній і економічній структурах країн регіону.

Міжнародні відносини на Близькому Сході за останні два десятиліття характеризувалися значними трансформаціями, зумовленими змінами глобального балансу сил, регіональними суперництвами та соціально-економічними перетвореннями [39]. Аналіз цього періоду демонструє взаємодію глобальних і регіональних факторів, які суттєво змінили геополітичний та економічний ландшафт регіону (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Аналіз трансформаційних процесів на Близькому Сході

Геополітичні трансформації	
Занепад гегемонії США	на початку 2000 р. домінування США на Близькому Сході було зумовлене такими подіями, як війна в Іраку 2003 р. та подальші зусилля з відновлення країни. Однак із часом США почали переосмислювати свою роль у регіоні через затяжні конфлікти в Іраку та Афганістані, а також через зростання внутрішнього невдоволення втручаннями за кордоном;
	до середини 2010 р. США переорієнтувалися на Азію та Європу, що створило простір для розширення впливу інших глобальних гравців, таких як Росія та Китай;
Зростання ролі держав в регіоні	
такі країни, як Саудівська Аравія, Туреччина, Іран та ОАЕ, стали ключовими регіональними гравцями, кожна з яких розвиває унікальні стратегії для зміцнення свого геополітичного становища;	
Саудівська Аравія	зосередилася на лідерстві у арабському світі, використовуючи свої економічні ресурси та статус хранителя ісламських святиць;
Туреччина	посилила свій вплив через підтримку політичних ісламістських рухів під час і після «Арабської весни», а також через військові втручання в Сирію та Лівію;
Іран	продовжував реалізовувати стратегію регіонального впливу через свої проксі-сили в Лівані, Іраку, Ємені та Сирії, часто вступаючи в конфлікт із Саудівською Аравією.
Мультиполярна взаємодія	
Близький Схід став ареною для суперництва глобальних сил;	
Росія	здобула стратегічні позиції, зокрема в Сирії, де вона надала військову підтримку президенту Б. Асаду для стабілізації його режиму та забезпечення доступу до Середземного моря.
Китай	посилив свій вплив в економічній сфері через ініціативу «Один пояс, один шлях», інвестуючи в інфраструктурні проєкти в ОАЕ, Саудівській Аравії та Омані, а також нарощуючи імпорт нафти з регіону.

Джерело: побудовано автором на основі [39; 40].

Економічний ландшафт Близького Сходу зазнав значних змін під впливом глобальних і регіональних тенденцій у технологіях, торгівлі та інвестиціях, зокрема:

1. Програми економічної диверсифікації:

- о економіки, залежні від експорту нафти, зіткнулися з викликами через коливання цін на нафту, особливо під час глобальної фінансової кризи 2008 р. та пандемії COVID-19 у 2020 р.;

- о такі країни, як Саудівська Аравія (ініціатива «Vision 2030»), ОАЕ та Катар, розпочали масштабні програми економічної диверсифікації, спрямовані на зменшення залежності від вуглеводнів. Ці програми включали інвестиції у відновлювану енергетику, туризм та технології.

2. Цифрова трансформація:

- о уряди регіону запустили значні ініціативи з цифровізації, що відображають глобальну тенденцію до розвитку економіки знань;

- Саудівська Аравія: національна програма трансформації (NTP) мала на меті оцифрування державних послуг і розвиток інфраструктури електронного уряду;

- ОАЕ: ініціатива «Розумний Дубай 2021» була спрямована на створення «найщасливішого міста у світі» через інтеграцію таких передових технологій, як штучний інтелект і блокчейн;

- Катар: стратегія «Цифровий Катар» зробила акцент на розвитку ІКТ-інфраструктури та кібербезпеки для залучення іноземних інвестицій.

Ці програми сприяли підвищенню ефективності управління та створили нові можливості в галузях електронної комерції, фінансових технологій та цифрової економіки (табл. 3.2) [40].

Зараз Близький Схід переживає цифрову трансформацію, яка обіцяє значне економічне та соціальне зростання. Уряди, компанії та окремі особи в регіоні Близького Сходу все більше використовують технології для вдосконалення своїх процесів, покращення послуг і встановлення контактів із клієнтами та зацікавленими сторонами, що сприятиме регіональній однорідності та глобальній інтеграції, оскільки цифрова трансформація означає

інтеграцію цифрових технологій у всі аспекти людського суспільства, докорінно змінюючи те, як ми живемо, працюємо та взаємодіємо.

Таблиця 3.2

Показники економічної та цифрової активності Близького Сходу

Рік	Залежність від нафти (експорт у % від ВВП)	Внесок ІКТ у ВВП (%)	Прямі іноземні інвестиції (млрд дол. США)	Рейтинг цифрового уряду
2004	45%	2.3%	12.5	Н/Д
2010	48%	3.5%	18.4	Н/Д
2015	40%	5.7%	22.1	ОАЕ: 29, СА: 52
2020	35%	8.2%	30.7	ОАЕ: 21, СА: 43
2024	28%	10.5%	40.3	ОАЕ: 18, СА: 35

Джерело: побудовано автором на основі [40].

Протягом останніх двох десятиліть економіки країн Близького Сходу зазнали значних змін. Основними рушійними силами економічного розвитку стали зміни в енергетичному секторі, диверсифікація економік і впровадження інноваційних технологій. Однак значною мірою ці трансформації були відображенням глобальних економічних тенденцій, а також відповіддю на внутрішні виклики, зокрема демографічний ріст і політичні конфлікти.

1. Зростання ціни на нафту:

- протягом 2004–2014 рр. світова ціна на нафту зросла в середньому з 25 доларів за барель до 105 доларів за барель. Це стало важливим чинником економічного зростання для нафтодобувних країн, таких як Саудівська Аравія, Кувейт, ОАЕ;

- високі доходи від експорту нафти дозволили країнам регіону інвестувати в інфраструктуру, модернізацію промисловості, а також ініціювати диверсифікаційні програми. Наприклад, в ОАЕ було реалізовано амбітний план «Візія 2021», спрямований на зменшення залежності від нафти.

2. Спад ціни на нафту (2014–2020 рр.):

- зниження цін на нафту після 2014 р. призвело до економічної рецесії в деяких країнах, зокрема в Саудівській Аравії та Ірані, що вимагало від урядів країн регіону перегляду економічних стратегій і запровадження політики економії та скорочення витрат;

- проте деякі країни, такі як ОАЕ, адаптувалися до нових умов, диверсифікуючи економіку, зокрема розвиваючи фінансові, туристичні та високотехнологічні сектори.

3. Диверсифікація економік:

- у відповідь на низькі ціни на нафту, країни Близького Сходу активізували програму диверсифікації економіки. У Саудівській Аравії було запроваджено план Vision 2030, який передбачає розвиток небензинових секторів, таких як туризм, охорона здоров'я та технології;

- ОАЕ активно інвестують в інновації, зокрема в штучний інтелект, а також в інфраструктуру для майбутнього — «мудрі міста», розумні транспортні системи.

Близький Схід, як і інші регіони, переживає швидку цифрову трансформацію, спричинену такими факторами, як урядові ініціативи, молоде та технічно підковане населення та бажання диверсифікувати економіку. Перетворення інвестицій у цей процес у величезну можливість як для компаній, так і для інвесторів [41]. Однак шлях до цифрової трансформації не без проблем, на нашу думку, можна виділити наступні особливості цифрової трансформації у країнах Близького Сходу (табл. 3.3).

Однак існує багато проблем, з якими можуть зіткнутися компанії та інвестори, коли вони входять у регіон MENA з планом цифрової трансформації:

- інфраструктура, основним викликом для цифрової трансформації Близького Сходу є потреба у потужній та сучасній інфраструктурі. Багато країн продовжують відчувати дефіцит високошвидкісного підключення до Інтернету, що стримує розширення цифрових пропозицій і обмежує їх доступність для населення;

- цифрова грамотність, хоча молодша демографічна група, як правило, володіє технологіями, значній частині населення все ще бракує цифрової грамотності. Це призводить до цифрової диспропорції, яку необхідно вирішувати за допомогою освітніх заходів і програм розвитку навичок;

- кібербезпека, швидке зростання цифрових технологій також наражає регіон на потенційні кіберзагрози. Забезпечення безпеки та безпеки цифрових

систем має вирішальне значення для збереження довіри громадськості та заохочення подальшого впровадження;

Таблиця 3.3

Особливості цифрової трансформації у країнах Близького Сходу

Проект цифрової трансформації	Характеристика
розумні проекти	проекти розумних міст зростають на Близькому Сході, коли уряди вкладають значні кошти в інфраструктуру та технології для покращення міського планування, транспорту та громадських послуг. Це відкриває можливості для компаній, які пропонують рішення для розумних міст, такі як датчики IoT, аналітика даних і технології автоматизації;
величезний цифровий ринок охорони здоров'я	пандемія Covid-19 прискорила впровадження цифрових рішень у сфері охорони здоров'я на Близькому Сході. Прогнозується, що між з 2021 р. до 2030 р. ринок технологій у галузі охорони здоров'я в регіоні зросте на 6,8% і досягне 11 млрд дол. США до 2025 р. Це відкриває можливості для компаній, які пропонують цифрові рішення та/або продукти для охорони здоров'я (наприклад, телемедичні платформи, переносні пристрої та аналітика даних охорони здоров'я);
сприятливе для бізнесу середовище	багато країн у регіоні Близького Сходу змінюють свої правила, щоб зробити їх більш зручними для бізнесу, намагаючись залучити інвесторів і власників бізнесу. Ці країни пропонують податкові пільги, сприятливі для бізнесу правила та надійні правові системи, які захищають права інтелектуальної власності;
молоде населення	основним елементом, що спонукає до розширення ринку на Близькому Сході, є молоде та технологічно підготовлене населення регіону. Середній вік людей на Близькому Сході становить 22 роки. Населення Близького Сходу є одним із наймолодших у світі, демографічна група поступово впроваджує передові інновації та підсилює потребу в цифрових товарах і послугах;
е-комерція	е-комерція швидко розвивається на Близькому Сході, оцінюється в 49 млрд дол. США до 2025 р. Цей зростаючий ринок відкриває значні перспективи для підприємств, що пропонують рішення для е-комерції, такі як онлайн-ринки, платіжні портали та служби доставки;
FinTech	прогнозується, що до 2026 р. фінтех-сектор Близького Сходу становитиме понад 3,45 млрд дол. США. Можливості для інвесторів включають мобільний банкінг, цифрові платежі та фінансові послуги для населення, яке не має банківських послуг, а це близько 59% дорослого населення регіону;
EdTech	оскільки регіон прагне усунути прогалину в цифровій грамотності, інвестиції в платформи електронного навчання та онлайн-курси мають потенціал для подолання цього розриву. Очікується, що до 2028 р. ринок електронних технологій на Близькому Сході досягне 23,1 млрд дол. США.

Джерело: побудовано автором на основі [39; 40; 41; 42].

- правова та нормативна база, Близький Схід потребує розробки комплексної законодавчої та нормативної бази для вирішення таких питань, як захист даних, конфіденційність та права інтелектуальної власності. Відсутність

ясності в цих сферах може створити невизначеність і перешкодити розвитку цифрових галузей.

Цифрова трансформація Близького Сходу відкриває значні перспективи для диверсифікації економіки, кращого доступу до освіти та розширеного зв'язку. Тим не менш, щоб повністю використати ці переваги, потрібно вирішити такі проблеми, як цифровий розрив, ризики кібербезпеки та нормативно-правова база [42]. Використовуючи урядові ініціативи, інвестиції приватного сектору та глобальну співпрацю, Близький Схід може подолати ці перешкоди та оптимізувати потенціал цифрової трансформації для добробуту своїх жителів:

1. Технологічний розвиток:

- впровадження новітніх технологій стало важливим інструментом економічної трансформації для країн Близького Сходу. ОАЕ і Саудівська Аравія активно інвестують у цифрову інфраструктуру, в тому числі в штучний інтелект, робототехніку та великі дані;

- Саудівська Аравія, в рамках Vision 2030, планує створення інноваційного хабу, який зможе залучити висококваліфікованих фахівців у галузі технологій.

2. Цифровізація в освіті та держсекторі:

- всі країни регіону почали активну цифровізацію державних послуг. В ОАЕ створено багато платформ для надання електронних послуг, зокрема для бізнесу та освітніх установ. Програми електронного урядування дозволили значно спростити бюрократичні процедури та поліпшити ефективність адміністрування;

- у Саудівській Аравії розвиваються інноваційні навчальні платформи для підготовки ІТ-спеціалістів. Країни активно працюють над розвитком технологій блокчейн для боротьби з корупцією та поліпшення прозорості.

3. 5G та інтернет речей (IoT):

- ініціативи щодо запуску мереж 5G стали важливим етапом цифрової трансформації на Близькому Сході. В ОАЕ та Саудівській Аравії вже в 2020 р.

розпочали тестування 5G, що має сприяти розвитку Інтернету речей та автоматизації бізнес-процесів;

- Згідно з прогнозами, до 2025 р. ці країни стануть основними гравцями у сфері 5G в регіоні, що дозволить збільшити інвестиції в інтелектуальні системи та енергетичні мережі.

У всьому світі уряди зосередили увагу на COVID-19, кліматі та програмах сталого розвитку, а також на продовженні загальної трансформації, орієнтованої на громадян. На Близькому Сході було зроблено чіткий акцент на прискоренні цифрової трансформації, щоб відповідати амбітним національним цифровим програмам і зростаючим очікуванням громадян, а також швидко усунути затяжні прогалини у зрілості цифрового уряду. В регіоні спостерігаються три тенденції цифрової трансформації:

- реструктуризація ключових органів державного сектору для врахування цифрової спрямованості та забезпечення пріоритетності зусиль уряду з цифрової трансформації. Наприклад, у 2021 р. уряд ОАЕ відновив Управління регулювання телекомунікацій на Управління регулювання телекомунікацій і цифрових технологій. TDRA нещодавно опублікувала звіт про сприяння цифровій трансформації, в якому висвітлюються ключові досягнення уряду ОАЕ, зокрема комплексна хмарна інфраструктура Федеральної мережі (FEDnet), цифровий ідентифікатор UAE Pass і національна система управління взаємовідносинами з клієнтами (NCRM);

- централізоване регулювання зусиль з цифрової трансформації на національному рівні, включаючи набір принципів, політик, стандартів і посібників користувача для управління зусиллями з цифрової трансформації. У березні 2021 р. після запуску національної цифрової стратегії Королівства Саудівська Аравія створила Digital Government Authority (DGA). Прагнучи підвищити поширеність, ефективність та інтеграцію цифрових послуг, DGA регулює цифрове управління державними установами. Він також відповідає за підготовку та нагляд за впровадженням національної стратегії KSA щодо цифрового урядування. DGA опублікував нормативну базу для цифрового уряду, яка охоплює управління та відповідність, комплексні урядові

платформи, централізацію бенефіціарів, управління цифровими послугами та розвиток навичок, а також технології;

- гармонізовані цифрові державні послуги, націлені на розширений досвід взаємодії уряду з громадянами. Кувейт оголосив про запуск мобільного додатку Sahel, який об'єднує всі ключові послуги електронного уряду в одному додатку. Сахель знаменує собою стратегічне досягнення в урядовій програмі Кувейту до 2035 р., «Новий Кувейт».

Дослідження Digital Strategy Roadmap відображає цей позитивний прогрес в організаціях державного сектору. Приблизно 80% опитаних заявили, що цифрова трансформація є ще більш актуальною у світлі останніх пріоритетних тем і потрясінь. Однак опитування також показало, що урядам залишилося виконати чимало роботи. Лише 20% трансформацій у державному секторі досягають поставлених цілей, у порівнянні з міжгалузевим середнім показником у приватному секторі, який становить 30%. Загалом уряди досить успішно розробляють свої загальні цифрові стратегії та програми трансформації. Зараз основна увага приділяється покращенню виконання. Саме тут можна реалізувати реальний вплив на громадян і бенефіціарів приватного сектору, підвищивши зручність і ефективність.

3.2. Зовнішньополітичний курс США в умовах нових реалій розвитку регіону

Зовнішньополітичний курс США в контексті нових реалій регіонального розвитку формується під впливом динамічних змін у глобальній та регіональній політиці, а також розвитку нових загроз, економічних і технологічних тенденцій. Протягом останніх двох десятиліть ключові зміни в регіональних структурах влади, нові загрози і формування нових альянсів мали значний вплив на зовнішню політику США. Нижче подано аналіз основних факторів, які визначають зовнішньополітичний курс США в цьому контексті.

Найважливішою зміною останніх років став підйом Китаю як глобального лідера, що ставить під сумнів усталений порядок, очолюваний США. Цей розвиток змусив Сполучені Штати переглянути свою зовнішню політику, особливо щодо Індо-Тихоокеанського регіону. США обрали стратегію, що поєднує конкуренцію з Китаєм в таких сферах, як торгівля, технології та військова потуга, з одночасною дипломатичною взаємодією через платформи, Квад (США, Японія, Індія та Австралія) та ширшу Індо-Тихоокеанську стратегію.

Ініціатива «Один пояс, один шлях» (BRI) Китаю ускладнила геополітичну ситуацію, зокрема в Африці, Азії та частинах Європи. США відповіли на це власними інфраструктурними та розвитковими ініціативами, такими як ініціатива Build Back Better World (B3W), щоб запропонувати альтернативу китайським інвестиціям.

Зростаюча агресивність Росії, особливо в Європі та на Близькому Сході, стала важливим фактором у зовнішній політиці США останнім часом. Анексія Криму в 2014 р., триваюча війна в Україні та втручання Росії у вибори в США стали причиною значних напружень між двома країнами. Це змусило США знову звернути увагу на НАТО та європейську безпеку, зміцнюючи свої альянси в Європі та зобов'язуючись протистояти російському впливу [43].

У відповідь на дії Росії США запровадили санкції та надали військову і фінансову підтримку Україні, що підвищило напруження в регіоні. США також вжили заходів для протидії російському впливу на Близькому Сході, де Росія зміцнила свої зв'язки з такими режимами, як Сирія та Іран, а також розширила свою військову присутність.

Зміни в глобальному економічному ландшафті мали значний вплив на зовнішню політику США, особливо в контексті торгових відносин і економічної дипломатії. США все частіше обирають протекціоністську стратегію, запроваджуючи тарифи під час адміністрації Трампа та зосереджуючись на політиці «Америка перш за все». Це мало наслідки для відносин з традиційними союзниками в Європі та Азії, а також з новими економіками, як наприклад Китай.

З адміністрацією Дж. Байдена спостерігається зсув у бік багатосторонності, з акцентом на торгові угоди, вирішення економічних наслідків пандемії COVID-19 та стабілізацію глобальних ланцюгів постачання. США також намагаються зміцнити свої відносини з міжнародними організаціями, такими як Світова організація торгівлі (СОТ) та Організація Об'єднаних Націй (ООН), і співпрацювати щодо глобальних викликів, таких як зміна клімату, охорона здоров'я та економічне відновлення.

Технологічний ландшафт став дедалі важливішим елементом зовнішньої політики США, особливо у зв'язку з цифровою дипломатією та питаннями кібербезпеки. США перебувають у технологічній гонці з Китаєм, особливо в сферах 5G, штучного інтелекту (ШІ) та кібербезпеки. США намагаються обмежити доступ Китаю до передових технологій через експортні обмеження та створення альянсів з іншими країнами для формування альтернативних мереж [44].

Кібербезпека та цифрове шпигунство стали ключовими проблемами, і США посилили зусилля для захисту своєї інфраструктури, бізнесу та політичних інститутів від зовнішніх кібернападів. Це є особливо важливим у контексті відносин США з Росією, з огляду на звинувачення у російському втручанні у вибори США та кібератаки на американські організації.

Зовнішня політика США продовжує приділяти важливу увагу багатосторонній взаємодії, але з різною мірою залученості до міжнародних інститутів. Адміністрація Дж. Байдена зробила акцент на повторному залученні до Паризької угоди щодо зміни клімату, Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) та Організації Об'єднаних Націй, що сигналізує про зсув до міжнародної співпраці після періоду односторонніх дій за попередньої адміністрації.

Однак існують і сфери, де США залишаються скептично налаштованими до багатосторонності, особливо у питаннях глобальної торгівлі, контролю за озброєннями та ролі міжнародних інститутів у забезпеченні безпеки. Як глобальні виклики, такі як зміна клімату, пандемії та міжнародні конфлікти, продовжують еволюціонувати, США ймовірно, намагатимуться досягти своєї

зовнішньополітичної мети через міжнародні альянси, одночасно підтримуючи глобальні принципи прав людини та демократії.

Зовнішня політика США продовжує еволюціонувати в умовах нових глобальних реалій, зокрема зростанням могутності Китаю, зміною ситуації на Близькому Сході, геополітичною активністю Росії та цифровою революцією. Американська стратегія орієнтована на зміцнення традиційних альянсів, забезпечення економічної та технологічної переваги, боротьбу з новими загрозами та пошук нових механізмів глобального управління в умовах швидких змін.

Близький Схід традиційно був центральним елементом зовнішньої політики США через його стратегічне значення, енергетичні ресурси та наявність військових баз. Проте в останні роки спостерігається зміна пріоритетів. США намагаються зменшити своє військово-присутність у регіоні, особливо після виведення військ з Іраку та Афганістану, зосереджуючись більше на дипломатичних і економічних взаємодіях.

Ключовими проблемами регіону є ядерна загроза Ірану, триваючі конфлікти в Сирії та Ємені, а також нестабільність, спричинена арабською весною. США зберігають альянси з ключовими акторами регіону, такими як Ізраїль, Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати, але все частіше беруть участь у складних дипломатичних переговорах, як-от угода щодо ядерної програми Ірану (JCPOA), а також зміщують свою стратегію до співпраці з державами Перської затоки у питаннях технологій, оборони та диверсифікації енергетичних ресурсів [45].

Угоди Авраама, які були укладені за посередництва США, стали важливим зрушенням в геополітиці Близького Сходу, оскільки кілька арабських країн нормалізували відносини з Ізраїлем, що зменшило деякі історичні регіональні напруження. США продовжують відігравати центральну роль у врегулюванні конфліктів, боротьбі з тероризмом та стабілізаційних зусиллях у регіоні.

Зовнішньополітичний курс США є важливою складовою їхнього глобального впливу, і регіон Близького Сходу займає особливе місце у цій

стратегії. За останні десятиліття, політична ситуація в цьому регіоні зазнала значних змін через низку конфліктів, включаючи війни в Іраку, Сирії, й поточну кризу в Україні. Прогнозовані зміни у зовнішній політиці США, зокрема у випадку перемоги Д. Трампа на виборах 2024 р., можуть суттєво вплинути на розвиток Близького Сходу.

На початку 2020 р. Близький Схід був ареною численних геополітичних і військових змін. Однією з основних характеристик американської зовнішньої політики стало зосередження уваги на боротьбі з тероризмом, пошук нових шляхів для співпраці з союзниками та стримування впливу конкурентів, зокрема Китаю та Росії. Однак агресія Росії в Україні в 2022 р. змінила контекст для США і вимагала більш активного втручання у європейські справи.

В умовах перемоги Д. Трампа в 2024 р., можна очікувати переоцінку американської стратегії на Близькому Сході. Хоча Трамп вже обіцяв вивести війська з регіону під час свого попереднього президентства, його адміністрація була активно залучена до процесу нормалізації відносин між арабськими країнами та Ізраїлем. Нова зовнішня політика в умовах перемоги Трампа може акцентуватися на стабільності та забезпеченні енергетичних інтересів США в регіоні, але водночас залежатиме від розвитку ситуації в Україні, що стане важливим елементом в переговорах з країнами Близького Сходу (табл. 3.4).

Перемога Д. Трампа на виборах 2024 р. може суттєво змінити напрям зовнішньої політики США щодо Близького Сходу. Д. Трамп, як і раніше, може прагнути мінімізувати участь США в довготривалих конфліктах і звернути більше уваги на економічні інтереси. Його попередня адміністрація вже зробила акцент на двосторонніх угодах, таких як «Угод Авраама», які сприяли нормалізації відносин між Ізраїлем і кількома арабськими країнами. Під його керівництвом США можуть бути більш орієнтовані на співпрацю з країнами, що готові до економічних та безпекових угод, що дозволяє США зберігати свій вплив у регіоні.

Водночас, загроза з боку Росії та Китаю не зникає, і США будуть продовжувати боротьбу за контроль над енергетичними ресурсами та стабільністю в регіоні. Однак, якщо Д. Трамп вирішить зробити «поворот» у

відносинах з Росією, можливі зміни в позиції щодо країн, які зараз перебувають під санкціями США. Усі ці фактори мають великий вплив на глобальну ситуацію і на розвиток нових стратегій співпраці та протистояння, які визначатимуть подальші кроки США на Близькому Сході та у світі в цілому.

Таблиця 3.4

Зовнішньополітичний курс США в умовах нових реалій

Фактор	За президентства Джо Байдена	За можливого президентства Дональда Трампа
Ситуація в Україні	активна підтримка України, санкції проти Росії, зміцнення НАТО;	призначення меншої уваги до війни в Україні, схильність до прямого діалогу з Росією;
Відносини з Іраном	продовження дипломатичних зусиль для відновлення ядерної угоди (JCPOA);	схильність до більш жорсткої політики щодо Ірану, можливі нові санкції або конфронтація;
Ізраїль та арабські країни	нормалізація відносин через ініціативи на кшталт «Угод Авраама»;	підтримка Ізраїлю, можливе посилення відносин з арабськими країнами на основі безпеки;
Роль Росії в регіоні	супротив російському впливу через союзників, особливо у Сирії та Лівії;	можливість переоцінки ролі Росії в регіоні, схильність до угод із Кремлем;
Ірак та Сирія	зосередження на боротьбі з ІДІЛ, обмеження американської присутності;	можливе зменшення військової присутності або виведення військ з Іраку та Сирії;
Енергетичні інтереси США	підтримка стабільності в нафтових регіонах, зокрема через союз з Саудівською Аравією;	більше орієнтації на енергетичну незалежність США, пошук нових союзів для енергетичних поставок;
Міжнародні альянси	підтримка НАТО та багатосторонніх союзів, надання допомоги Україні;	орієнтація на двосторонні угоди, можливе обмеження зобов'язань перед міжнародними партнерами;
Підтримка демократичних рухів	акцент на підтримці демократичних реформ в арабських країнах (підтримка протестів у Казахстані, Білорусі);	менша активність у підтримці демократичних рухів, орієнтація на стабільність і безпеку;
Торговельні відносини	просування глобальної економічної політики, укладення торгових угод з країнами Середнього Сходу;	зосередження на двосторонніх угодах, перевага над національними інтересами та економічною вигодою США;
Контртерористична політика	продовження боротьби з тероризмом, акцент на стабільності регіону;	можливе зменшення військової присутності, збереження стратегічних інтересів США за допомогою альянсів;
Китайський вплив на Близькому Сході	протидія зростаючому впливу Китаю в регіоні, створення альянсів для стримування Пекіну;	менша увага до протидії китайському впливу, можливість співпраці з Китаєм в економічних питаннях;
Курдські питання	підтримка курдських сил у Сирії та Іраку в боротьбі проти ІДІЛ;	можлива переоцінка підтримки курдських збройних сил, враховуючи турецькі інтереси в регіоні.

Джерело: побудовано автором на основі [44; 45; 46].

Одним із ключових аспектів зовнішньої політики Сполучених Штатів на Близькому Сході є забезпечення стабільності в регіоні, що завжди є основою для національної безпеки США. Проте зміна політичного керівництва в Америці може змінити стратегії в цих питаннях. Враховуючи нинішні тенденції та можливі зміни після президентських виборів у 2024 році, можна прогнозувати кілька важливих аспектів щодо майбутнього Близького Сходу.

У період президентства Д. Трампа очікується, що США нададуть більшу увагу своїй енергетичній незалежності та розвитку внутрішніх джерел енергії. Це означатиме меншу залежність від нафти та газу з Близького Сходу. Однак, навіть за такого курсу, США залишатимуть стратегічне значення для стабільності регіону через безпеку поставок енергоресурсів та підтримку союзників, таких як Саудівська Аравія. Д. Трамп також може посилити дипломатичні зусилля для забезпечення стабільності в регіоні, укладаючи угоди з країнами, що мають значний енергетичний потенціал.

Одним із найбільших викликів для зовнішньої політики США залишатиметься ситуація з Іраном, особливо у зв'язку з ядерною програмою країни. За президентства Дж. Байдена США намагалися відновити ядерну угоду з Іраном (JCPOA), що створювало певні шанси для зменшення напруженості в регіоні. У випадку перемоги Д. Трампа, ймовірно, США дотримуватимуться жорсткішої лінії щодо Ірану, зберігаючи санкції та, можливо, відновлюючи ізоляцію Ірану від міжнародної економіки. Такий курс може сприяти збереженню напруженості в перегонах за ядерний вплив у регіоні [46].

У питаннях відносин Ізраїлю та арабських країн ситуація може бути відносно стабільною. Під час президентства Д. Трампа США вже сприяли угодам нормалізації відносин між Ізраїлем та кількома арабськими країнами. Д. Трамп, ймовірно, продовжить цей курс, активно підтримуючи відносини з Ізраїлем та арабськими монархіями, що дозволить США зміцнити свої позиції у регіоні. Проте це може також призвести до додаткових напруженостей, особливо з боку палестинських територій та інших держав, які не підтримують таку нормалізацію.

Протистояння тероризму залишається одним із головних пріоритетів американської зовнішньої політики на Близькому Сході. Проте з огляду на успіхи у боротьбі з ІДІЛ, під час президентства Д. Трампа США можуть знизити рівень військової присутності в регіоні. Водночас Д. Трамп, ймовірно, змістить акцент на більш конкретні, скоординовані операції проти терористичних груп, залишаючи роль стратегічного партнерства з місцевими союзниками. Це дозволить США зберігати контроль над ситуацією, не втягує їх у нові масштабні конфлікти.

Д. Трамп, як відомо, має неоднозначне ставлення до Росії та її впливу в різних регіонах, зокрема на Близькому Сході. Однак, перемога Д. Трампа може призвести до певного послаблення санкцій та відновлення деяких економічних зв'язків з Росією, що матиме вплив на регіон. Д. Трамп може шукати можливості для співпраці з Кремлем щодо стабільності в Сирії чи інших конфліктах, хоча це також може зустріти спротив в середині США та серед його союзників. Водночас, відносини з Китаєм можуть залишатися конкурентними, особливо щодо інвестицій в інфраструктуру та енергетику в регіоні.

Зовнішня політика США на Близькому Сході після 2024 р. може зазнати суттєвих змін у залежності від того, хто очолить Білий дім. Перемога Д. Трампа, ймовірно, призведе до повернення до політики національного інтересу, з акцентом на зниження військової присутності США та посилення економічних відносин із союзниками. Водночас США, ймовірно, збережуть стратегію активного втручання у питання енергетичної безпеки, боротьби з тероризмом та стабільності в регіоні, незважаючи на менш активну роль у великих багатосторонніх угодах.

Зміни в політиці США щодо Близького Сходу будуть взаємопов'язані з розвитком подій в Україні, оскільки стратегічна роль США на глобальному рівні залишатиметься залежною від стану безпеки в Європі. Це створюватиме нові можливості та виклики для США у їхньому втручанні в близькосхідні конфлікти та співпраці з іншими великими державами.

Висновки до розділу 3

Вивчення трансформаційних процесів у країнах Близького Сходу показує, що ці зміни мають багатогранний характер, як на глобальному, так і на регіональному рівнях. Глобальні тенденції, такі як зростання впливу Китаю, зміщення центрів сили в міжнародних відносинах, а також економічні і технологічні інновації, значною мірою впливають на політичні та економічні процеси в регіоні. Одночасно, регіональні процеси, зокрема зміни в політичному ландшафті через арабську весну, конфлікти в Сирії та Ємені, а також зміни у відносинах між ключовими державами, визначають нові виклики для зовнішньої політики США.

Зовнішньополітичний курс США в умовах нових реалій на Близькому Сході зазнав значних змін у зв'язку з трансформацією глобальних і регіональних процесів. Враховуючи зростання невизначеності в міжнародній ситуації, Сполучені Штати змушені адаптувати свою політику, орієнтуючись на нові виклики, зокрема на зміну балансу сил в регіоні, розширення впливу Росії та Китаю, а також на проблему внутрішніх політичних криз у країнах регіону. У відповідь на ці фактори США змінюють стратегії співпраці, посилюють військову присутність у ключових точках та використовують дипломатичні й економічні інструменти для підтримки своїх стратегічних інтересів.

Незважаючи на трансформаційні зміни в геополітичній ситуації, США зберігають основні стратегічні інтереси на Близькому Сході, серед яких забезпечення стабільності регіону, боротьба з тероризмом, контроль над енергетичними ресурсами, а також зміцнення альянсів з традиційними партнерами, зокрема Саудівською Аравією та Ізраїлем. Водночас, зміни у внутрішньополітичній ситуації США та глобальні виклики, такі як пандемія COVID-19 або зростаюча конкуренція з Китаєм, вимагають коригування стратегій і переорієнтації на нові напрями зовнішньої політики.

Перспективи зовнішньої політики США в Близькому Сході вимагають значної гнучкості та адаптивності до швидко змінюваного геополітичного ландшафту. У майбутньому США, ймовірно, збережуть свій вплив у регіоні

через зміцнення дипломатичних відносин, підтримку стратегічних альянсів та розширення військової присутності. Однак для успішної реалізації цих цілей важливо враховувати складність внутрішніх політичних процесів у країнах Близького Сходу, а також можливі зміни в глобальних альянсах та конкуренції між великими державами.

Загалом, зовнішньополітичний курс США в Близькому Сході залишається орієнтованим на збереження стабільності в регіоні, підтримку стратегічних інтересів та адаптацію до нових геополітичних реалій. Зміни в міжнародному середовищі, зокрема в контексті глобальних економічних і політичних змін, вимагатимуть від США подальшої гнучкості та готовності до швидкої адаптації своїх стратегій.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження здійснено всебічний аналіз геополітичних векторів зовнішньої політики США на Близькому Сході, зокрема в контексті змінюваних глобальних і регіональних умов. Виявлено, що зовнішня політика США в цьому регіоні завжди була стратегічно важливою для забезпечення глобальної стабільності та захисту національних інтересів США. Однак упродовж останніх десятиліть її структура значно змінилася, що зумовлено численними факторами, серед яких варто відзначити внутрішньополітичні пертурбації, економічні кризи, а також нові геополітичні виклики.

Перше, що слід зазначити, це те, що США зберігають на Близькому Сході стабільну присутність, орієнтуючись на збереження стратегічних альянсів, зокрема з Ізраїлем та Саудівською Аравією. Це партнерство продовжує визначати основні вектори американської політики, зокрема в питаннях боротьби з тероризмом, забезпечення безпеки енергетичних шляхів та збереження економічної та політичної стабільності в регіоні.

Другим важливим аспектом є гнучкість, з якою США адаптують свою стратегію в умовах постійних змін на світовій арені. Відзначено, що в останні роки зовнішньополітичний курс США піддається значним змінам, пов'язаним із глобальними трансформаціями, такими як зростання впливу Китаю, посилення ролі Росії в регіоні та внутрішні політичні процеси в самих США. У цих умовах Сполучені Штати змушені переглядати свої підходи, що виявляється у прагненні до більш комплексних і адаптивних рішень.

Третім важливим висновком є те, що конфлікти, які охоплюють країни Близького Сходу, вимагають від США значних зусиль у підтримці міжнародної безпеки. Арабська весна, війни в Іраку та Сирії, а також глобальна боротьба з тероризмом залишаються ключовими пріоритетами зовнішньої політики США в регіоні. Водночас важливою є стратегія «м'якої сили», яка передбачає не лише військову присутність, але й активну дипломатичну діяльність.

Крім того, події на міжнародній арені, зокрема війна в Україні, викликають необхідність коригувати американські стратегії, зокрема через

розширення міжнародних альянсів і збільшення військових витрат для підтримки стабільності. Американські геополітичні інтереси на Близькому Сході тісно переплітаються з їхнім загальним підходом до боротьби за світове лідерство та стабільність міжнародних відносин.

У підсумку, зовнішня політика США на Близькому Сході продовжує відзначатися прагматизмом і орієнтацією на збереження стратегічної ініціативи в умовах глобальних змін. Для досягнення своїх цілей США використовують широкий спектр інструментів, включаючи дипломатію, економічні санкції та військові дії. Враховуючи всі ці фактори, можна стверджувати, що зовнішня політика США на Близькому Сході є важливим елементом їхньої глобальної стратегії, яка має на меті не лише підтримку своїх інтересів у регіоні, а й вплив на глобальні політичні та економічні процеси.

Крім того, важливо зазначити, що сучасні геополітичні вектори зовнішньої політики США на Близькому Сході значною мірою формуються під впливом новітніх глобальних тенденцій. Останні зміни в енергетичній сфері, зокрема перехід від залежності від традиційних енергоносіїв до розвитку відновлюваних джерел енергії, впливають на інтереси США в цьому регіоні. Однак, навіть у умовах зменшення стратегічної залежності від нафти, політична стабільність в країнах Близького Сходу залишається критично важливою для глобальної економіки.

Особливе значення набувають питання щодо впливу нових геополітичних акторів, таких як Китай та Росія, на регіональні процеси. Визначено, що політика США змушена адаптуватися до цих нових викликів, оскільки конкуренція за вплив у Близькому Сході з боку інших світових держав стає все більш напруженою. Китай активно інвестує в економіку країн регіону, зокрема через ініціативу «Один пояс, один шлях», що змушує Сполучені Штати реагувати як на економічні, так і на військові аспекти.

Що стосується внутрішньополітичної ситуації в США, то можна відзначити, що зміни в адміністрації та нові політичні курси, зокрема в контексті виборів 2024 року, можуть мати суттєвий вплив на подальший розвиток зовнішньої політики. Перемога Дональда Трампа на виборах,

наприклад, може означати повернення до більш ізоляціоністської політики, спрямованої на зменшення військової присутності в регіоні та зосередження на внутрішніх проблемах США. Це може спричинити перегляд стратегічних пріоритетів, в тому числі відносин з союзниками на Близькому Сході.

У свою чергу, президентська адміністрація з більш ліберальною орієнтацією, наприклад, може повернутися до активнішої дипломатичної діяльності та підтримки багатосторонніх угод, таких як ядерна угода з Іраном. Ці зміни показують, наскільки важливою є внутрішня політична динаміка для визначення зовнішньополітичних курсів.

Загалом, геополітичні інтереси США на Близькому Сході є багатогранними і динамічними, що вимагає від американських лідерів здатності адаптуватися до нових реалій. Стратегічна гнучкість, орієнтація на дипломатію, військову готовність та взаємодія з міжнародними партнерами залишаються основними складовими цієї політики. У той же час, США повинні бути готовими до непередбачуваних змін у регіоні, що потребує постійного оновлення стратегічних підходів і оперативного реагування на нові виклики.

Таким чином, для збереження своєї позиції світового лідера, США мають продовжувати працювати над зміцненням своїх альянсів, активною участю в глобальних процесах і ефективною взаємодією з ключовими державами Близького Сходу, враховуючи як поточні, так і перспективні геополітичні тенденції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Huntington S. P. The Clash of Civilizations?. Foreign Affairs. 1993. 72 (3). Pp. 22–49.
2. Бжезінський З. Велика шахівниця. Лілея-НВ. 2000. С. 237. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bzhezinski_Zbigniev/Velyka_shakhivnytsia.pdf
3. Kissinger H. To settle the Ukraine crisis, start at the end. The Washington Post. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-the-ukraine-crisis-start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9_story.html
4. Mearsheimer J. J., Walt S. M. the Israel lobby and U.S. foreign policy. London Review of Books. 2006. Vol. 28. No. 6. URL: http://ksgnotes1.harvard.edu/Research/wpaper.nsf/rwp/RWP06-011/%24File/rwp_06_011_walt.pdf
5. Губенко В.І. Стан і проблеми забезпечення розвитку виробництва та експорту продукції АПК в умовах СОТ. Економіка АПК. 2008. № 5. С. 22-24.
6. Степаненко А. Основні закони геополітики в умовах глобалізації світового простору. Часопис соціально-економічної географії. 2015. № 18. С. 33.
7. Ворфлік Г. С. Геополітичні аспекти курдського конфлікту. Географія та туризм. 2011. Вип. 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2011_11_19
8. Ratzel F. Der Staat und sein Boden geographisch betrachtet. Leipzig. 1896. 127 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=1TwNAAAAYAAJ&oi=fnd&pg=PA3&dq=Ratzel+F.+Die+Gesetze+des+raumlichen+&ots=2ztCkIqPpq&sig=gcFK4MGSxlu7PPowmG_4pQh4plo&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
9. Makkinder, X. Dzh. Geographic axis of history. 1995. Polis, 4. pp. 162–169.
10. Haushofer K. Obst, H.Lautensach, O. Maull: Geopolitics building blocks, Berlin. 1928.
11. Spykman N. America's Strategy in World Politics – The United States and the Balance of Power. N.Y. : Transaction Publishers. 1942. 500 p.

12. Mahan A. The influence of sea power upon the French revolution and empire: 1793–1812. L.: Sampson Low, Marston. 1892. 411 p.
13. Galtung. J. Human Rights in Another Key. Oxford. 2004. 450 p.
14. Валлерстайн Е. Интернет-журнал Liva.com.ua. URL: <http://liva.com.ua/search.html?search=BannepTafiH>
15. Lewis B. The Middle East: A brief history of the last 2,000 years. Simon and Schuster. 1995.
16. Cleveland W. L. A history of the modern Middle East. Routledge. 2018.
17. Jacobs M. F. Imagining the Middle East: The Building of an American Foreign Policy, 1918-1967. Univ of North Carolina Press. 2011.
18. Lesch D. W., Haas M. L. The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies. Hachette UK. 2013.
19. Migdal J. S. Shifting Sands: The United States in the Middle East. Columbia University Press. 2014.
20. Feld W. J.; BOYD, Gavin (ed.). Comparative regional systems: West and east europe, north America, the middle east, and developing countries. Elsevier. 2016.
21. Spykman N. J. America's strategy in world politics: the United States and the balance of power. Routledge. 2017.
22. Kamrava M. Multipolarity and instability in the Middle East. Orbis. 2018. 62 (4). Pp. 598-616.
23. Neira M., et al. Climate change and human health in the Eastern Mediterranean and Middle East: Literature review, research priorities and policy suggestions. Environmental research. 2023. 216. Pp. 114537.
24. Aljuwaiber A. Entrepreneurship research in the Middle East and North Africa: trends, challenges, and sustainability issues. Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies. 2021. 13 (3). Pp. 380-426.
25. Cammett M. A political economy of the Middle East. Routledge. 2018.
26. Burke R., Matisek J. The Illogical Logic of American Entanglement in the Middle East. Journal of Strategic Security. 2020. 13 (1). Pp. 1-25.

27. Culbertson S., Schatz H. J., Stewart S. *Renewing US security policy in the Middle East*. Santa Monica: Rand Corporation. 2022.
28. Colley Ch. K. *A Post-American Middle East? US Realities Vs. Chinese and Russian Alternatives*. *Middle East Policy*. 2023. 30 (1). Pp. 62-82.
29. RAD A. M. *The Middle East in the Light of International Order Strategies, Past and Present*. *International Order Strategies*. 2024. Pp. 27.
30. Otubu A., Efebeh V. E., Sanubi Fr. A. *United States-Iran Conflict and Its Security Implications for Middle East*. *Malikussaleh Social and Political Reviews*. 2024. 5(1). Pp. 44-50.
31. Lukacs N., Lozovan C. *America's 2024 Election and Europe's Middle East Dilemma*. 2024.
32. Aziz Z. *Middle East Changing Dynamics and Innovative Implications: Strategic Choices for Regional Countries*. *Journal of Managerial and Social Science Innovations*. 2024. 1 (2). Pp. 43-48.
33. Munassar O. *National role conceptions and orientations of Turkey, Iran, and Saudi Arabia as competing regional powers in the Middle East: 1979-2020*. Bursa Uludag University (Turkey). 2021.
34. Colley Ch. K. *A Post-American Middle East? US Realities Vs. Chinese and Russian Alternatives*. *Middle East Policy*. 2023. 30 (1). Pp. 62-82.
35. Karimi F. H. *Explaining the economic and political relations between America and China in the Middle East (2021-2023)*. *The Fundamental and Applied Studies of the Islamic World*. 2024. 5 (4). Pp. 137-162.
36. Otubu, A., Efebeh V. E., Sanubi Fr. A. *United States-Iran Conflict and Its Security Implications for Middle East*. *Malikussaleh Social and Political Reviews*. 2024. 5 (1). Pp. 44-50.
37. EAST, Middle. *2023 Index of US Military Strength*.
38. Turk K. *Analyzing the causes of the Yemen crisis in the Middle East in the 21st century with a focus on the typology of the national interests of Iran, Arabia, and America in it (2015-2022)*. *Ortadoğu Etütleri*. 2023. 15 (4). Pp. 265-292.

39. Alshehabi O. H. The Political Commodity: Oil and US–Middle East Relations in the Historiography of Abdulrahman Munif. *Contemporary Arab Affairs*. 2023. 16 (2). Pp. 145-172.

40. Alkhawaldeh A., Hayajneh A. The Role of Soft Power in US Foreign Policy Towards the Middle East.

41. Ullah A., Xinlei L. Navigating Complex Interdependence: An In-Depth Analysis of Iran and Saudi Arabia's Strategic Engagement with the BRI in the Middle East. *Chinese Political Science Review*. 2024. Pp. 1-29.

42. Soetikno A. G., et al. Updated Surveillance Metrics and History of the COVID-19 Pandemic (2020-2023) in the Middle East and North Africa: Longitudinal Trend Analysis. *JMIR Public Health and Surveillance*. 2024. 10. Pp. 53219.

43. Ramos L. Distracted US Foreign Policy Sector: the Effects of Strategic Prioritization Towards a Rising Chinese State in East Asia. 2023.

44. Gihoni O. V., Nugrahani H. S. D. Russia's Strategy on Strengthening Its Cooperations with the Middle East Countries after Russia-Ukraine War in 2022. *Journal Of Middle East and Islamic Studies*. 11 (1). 4.

45. Tunali S. S. ROLE CONCEPTIONS OF TURKEY IN NEW ERA OF THE MIDDLE EAST: ISRAEL AND SAUDI ARABIA CASES. 2023. Master's Thesis. Middle East Technical University.

46. Melnyk Y., et al. The impact of political stability on economic development after a military invasion: the experience of the countries of the Middle East and Southeast Asia. *Amazonia Investiga*. 2023. 12 (69). Pp. 239-248.